

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

**Průřezové téma Člověk a životní prostředí a jeho aplikace
v odborném vzdělávání**

Závěrečná práce

Autor: Ing. Miroslava Šodková

Vedoucí práce: Ing. Karel Němejc, Ph.D.

2019

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

Ing. Miroslava Šodková

Studium učitelství odborných předmětů

Název práce

Průřezové téma Člověk a životní prostředí a jeho aplikace v odborném vzdělávání

Název anglicky

The Cross-Cutting Topic Man and The Environment and its Use in Vocational Education

Cíle práce

Cílem závěrečné práce je vyhodnotit stav aktuálního začlenění environmentální výchovy do výuky na vybraných středních odborných školách a dále pak potvrdit či vyvrátit hypotézu, že ekologicky více zaměřený studijní obor ovlivňuje chování a postoje žáků vyplývající z implementace průřezového tématu.

Metodika

V práci bude předložena problematika týkající se environmentální výchovy na vybraných středních odborných školách. V teoretické části, která bude zpracována na základě relevantní odborné literatury, budou popsány environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, průřezové téma Člověk a životní prostředí, a s nimi související aspekty. Praktická část práce by měla poskytnout (kromě uceleného obrazu o aktuálním ukotvení pojmu) povědomí o životním prostředí žáků na vybraných středních odborných školách a potvrdit či vyvrátit hypotézu, že ekologicky více zaměřený studijní obor, s ohledem na problematiku, ovlivňuje chování a postoje žáků. V práci budou porovnávány dvě střední odborné školy odlišného zaměření, konkrétně střední lesnická škola a obchodní akademie, přičemž první zmíněná je více environmentálně zaměřena. Prostřednictvím dotazníkového šetření budou dotazováni žáci třetích ročníků. Pro zpracování dat bude použita revidovaná škála NEP (Nové ekologické paradigma) s pětistupňovou Likertovou stupnicí míry souhlasu. Dále bude doplněna anketní otázka zaměřená na aktuální ekologický problém a odpověď bude vyhodnocena dle charakteru (antropocentrická, egocentrická, biocentrická). Výsledky šetření by měly prokázat hypotézu, že žáci s oborem více ekologicky zaměřeným mají více ovlivněny postoje k ekologickým problémům než žáci environmentálně neprofilované školy.

Harmonogram zpracování práce:

- Průběžná komunikace a sdílení průběžných verzí práce s vedoucím práce po celou dobu jejího zpracování.
- Kompletní pracovní verzi práce odevzdat vedoucímu práce s minimálně měsíčním předstihem před odevzdáním finální verze na studijní oddělení.
- Finální verzi práce odevzdat na studijní oddělení do 31. března 2018.

Doporučený rozsah práce

Dle pravidel pro psaní závěrečných prací.

Klíčová slova

Environmentální výchova, průřezové témata, postoje, životní prostředí, střední odborná škola.

Doporučené zdroje informací

ČINČERA, J. Environmentální výchova: od cílů k prostředkům. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-147-8.

DYTRTOVÁ, R. Environmentální výchova a vzdělávání: textová a studijní opora. Praha: Česká zemědělská univerzita, Institut vzdělávání a poradenství, 2014. ISBN 978-80-213-2459-6.

MŽP ČR. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025 [online]. [cit. 2017-05-24]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025/\\$FILE/OFDN-SP_EVVO_EP_%202016_2025-20160725.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025/$FILE/OFDN-SP_EVVO_EP_%202016_2025-20160725.pdf)

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice: součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2000. ISBN 80-7212-151-0.

ZIEGLER, V. a E. LIŠKOVÁ. Environmentální výchova na ZŠ a SŠ – teoretický základ, praktická aplikace: akreditovaný kurz pro učitele základních a středních škol pořádaný v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Praha: Univerzita Karlova, 2002. Práce katedry biologie a ekologické výchovy Univerzity Karlovy v Praze – Pedagogické fakulty. ISBN 80-7290-081-1.

Předpokládaný termín obhajoby

2017/18 LS – IVP

Vedoucí práce

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra pedagogiky

Elektronicky schváleno dne 30. 1. 2018

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2018

prof. Ing. Milan Slavík, CSc.

Ředitel

V Praze dne 10. 03. 2019

Čestné Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci Průřezové téma Člověk a životní prostředí a jeho aplikace v odborném vzdělávání vypracovala samostatně pod vedením Ing. Karla Němejce, Ph.D. a použila jen prameny, které uvádím v seznamu použitých zdrojů. Jsem si vědoma, že zveřejněním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách v platném znění, a to bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou, a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souladu s GDPR.

Ing. Miroslava Šodková

.....

V Praze dne 28. 3. 2019

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Ing. Karelů Němejcovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování věnoval.

Abstrakt

Záměrem této závěrečné práce bylo zhodnotit pro-environmentální postoje žáků třetích ročníků na dvou odborných středních školách (SOŠ) v Jihočeském kraji a potvrdit či vyvrátit hypotézu, že žáci střední odborné školy s pro-environmentálním zaměřením budou mít k životnímu prostředí lepší postoje.

V teoretické části práce byly zmapovány základní pojmy týkající se ekologie a environmentálního vzdělávání, vývoj environmentálního vzdělávání výchovy a osvěty (EVVO) v České republice a vytvořen přehled kurikulárních dokumentů vztahujících se k environmentální výchově.

Praktická část práce popisuje výsledky z dotazníkového šetření provedeného na dvou SOŠ. Jedna škola se v tématech výuky více zaměřuje na environmentální témata a průřezové téma Člověk a životní prostředí je značně provázáno po celou dobu studiu žáků, druhá škola nebyla environmentálně profilovaná. K posouzení pro-environmentálních postojů žáků bylo provedeno dotazníkové šetření u celkem 90 žáků. Výsledky této práce prokázaly jen malé rozdíly v pro-environmentálním chování mezi těmito dvěma skupinami a hypotéza o vyšším pro-environmentálním chování žáků se zaměřením na životní prostředí nebyla potvrzena.

Klíčová slova: environmentální výchova, průřezové témata, postoje, životní prostředí, střední odborná škola

Abstract

The aim of this final thesis was to evaluate the pro-environmental attitudes of third-year of study student at two secondary technical schools in the South Bohemian Region.

The theoretical part of the thesis defined basic environmental concepts and concepts related to environmental education. The development of environmental education (EVVO) in the Czech Republic and an overview of curriculum documents relating to environmental education have been mapped.

The practical part describes the results of the questionnaire survey carried out on two secondary technical school. The first secondary technical school focuses more on environmental themes and the cross-curricular topic „People and the environment“ is strongly involved throughout the study. The second secondary technical school is not environmentally profiled. To assess the pro-environmental attitudes of students, a questionnaire survey was carry out in a total of 90 students. The results of this work showed only slight differences in pro-environmental behavior between these two groups and the hypothesis of higher environmental pro-environmental behavior of pupils with an environmental focus has not been proven.

Key words: environmental education, cross-curricular topic, attitude, environment, secondary technical school

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika.....	11
3	Teoretická část	13
3.1	Terminologie	13
3.1.1	Ekologie	13
3.1.2	Životní prostředí.....	13
3.1.3	Postoje a hodnoty	13
3.1.4	Environmentální gramotnost	14
3.1.5	Nové environmentální paradigma	14
3.1.6	Environmentální vzdělávání	14
3.2	Historie environmentálního vzdělávání	16
3.2.1	Vývoj environmentálního vzdělávání v ČR od roku 1918 - 1989.....	16
3.2.2	Vývoj environmentálního vzdělávání v ČR od roku 1989 po současnost.....	18
3.2.3	Současná podoba environmentálního vzdělávání v ČR.....	20
3.3	Kurikulární dokumenty pro environmentální výchovu	23
3.3.1	Rámcový vzdělávací program.....	23
3.3.2	Školní vzdělávací program.....	23
3.4	Průřezové téma člověk a životní prostředí.....	23
3.5	Praktická část	26
3.5.1	Profilace zkoumaných škol	26
3.5.2	Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga v Písku	26
3.5.3	Výsledky dotazníkového šetření	27
3.6	Shrnutí výsledků.....	55
3.6.1	Revidovaná NEP/DSP škála.....	55
3.6.2	2. Rozšiřující škála pro-environmentálních postojů.....	55
3.6.3	Škála zvažovaného pro-environmentálního jednání.....	55
3.6.4	Rozšiřující škála pro-environmentálního jednání.....	56
4	Závěr.....	57
5	Seznam použitých zdrojů	58
5.1	Seznam tabulek, grafů, obrázků, schémat	61
5.2	Seznam zkratk	62

5.3	Seznam příloh.....	63
6	Přílohy	64

1 Úvod

Neustálý růst a celosvětová expanze lidské populace za posledních 100 let způsobila rozsáhlou degradaci přírodních ekosystémů a ohrožení jejich biodiverzity. Obavy vzbuzuje i to, že si lidé neváží ekologických, ekonomických, a společenských hodnot poskytovaných přírodou a neuvědomují si jaké dopady a ztráty tento nezáměr na přírodě vytváří (Loomes, Kelli, 2000). Vzniká tak oprávněná obava o vyčerpání přírodních zdrojů a o schopnost přírody dále poskytovat lidem ekosystémové služby (Constanza, 1997). Pro dosažení udržitelného rozvoje v oblasti toho co nám příroda nabízí, je nezbytně nutné podporovat zájem a informovanost lidské populace a pečovat o přírodní ekosystémy takovým způsobem, abychom je zachovali pro budoucí generace. K tomu abychom dosáhli rovnováhy mezi poptávkou populace po přírodních zdrojích, a samotnými přírodními zdroji je nutné rozšiřovat povědomí o životním prostředí a nakládání s ním. Díky environmentální výchově, vzdělání a osvětě nejen na středních školách, ale také především u dětí předškolního věku můžeme ovlivnit postoje, zvýšit environmentální gramotnost, a zlepšit tak stav přírody do budoucnosti. Ochrana životního prostředí a neustálé vzdělávání se v tomto směru je pro mne prací i koníčkem, proto jsem se rozhodla pro volbu tohoto tématu pro mou závěrečnou práci. Ukázka dotazníku použitého v dotazníkovém šetření tohoto průzkumu je součástí závěrečné práce v podobě přílohy.

2 Cíl práce a metodika

Hlavním cílem závěrečné práce je vyhodnotit stav aktuálního začlenění environmentální výchovy do výuky na vybraných středních odborných školách (SOŠ) a dále pak potvrdit či vyvrátit hypotézu, že environmentálně profilované střední školy mají vliv na chování a postoje žáků vyplývající z implementace průřezového tématu.

Teoretická část závěrečné práce je v první části zaměřena na základní terminologii environmentálního vzdělávání. V druhé části je shrnutý vývoj ekologické a environmentální výchovy v České republice od vzniku první republiky po současnost. Na závěr teoretické části se práce zabývá kutikulárními dokumenty pro environmentální výchovu na středních odborných školách.

Problematikou environmentálních postojů žáků středních škol se v České republice zabývalo několik autorů. Bezoušek a Činčera (2007) zkoumali vliv environmentální profilace dvou středních škol na pro-environmentální postoje a jednání studentů. Pro zjištění výsledků mé závěrečné práce byla zvolena dotazníková metoda, kterou již aplikoval v České republice PhDr. Jan Činčera, PhD.. Modifikované dotazníky z výzkumu Činčery a Štěpánka (2007) byly použity ve třídách třetího ročníku na dvou středních odborných školách v Písku. Pro šetření byla vybrána Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga, která představuje školu environmentálně profilovanou a druhou vybranou střední odbornou školou byla Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky v Písku.

Hlavním cílem závěrečné práce bylo ověřit hypotézu:

H: Studenti Střední lesnické školy Bedřicha Schwarzenberka v Písku zastávají častěji pro-environmentální postoje než studenti Obchodní akademie a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky v Písku.

V dotazníkovém šetření byly zahrnuty tyto následující části:

1. Revidovaná NEP/DSP škála. (otázka č. 1-10)
2. Rozšiřující škála pro-environmentálních postojů. (otázka č. 11-16)
3. Škála zvažovaného pro-environmentálního jednání (otázka č. 17-20)
4. Rozšiřující škála pro-environmentálního jednání (otázka č. 21-30)

Na závěr budou výsledky dotazníkového šetření srovnány a na jejich základě dojde k vyhodnocení, zdali se postoje žáků environmentálně profilované (EP) střední odborné školy liší od střední odborné školy bez profilace (Ne-EP).

3 Teoretická část

3.1 Terminologie

3.1.1 Ekologie

Je věda zabývající se vztahem mezi živými organismy a jejich prostředím. Tento vztah může být studován z obecného hlediska nebo se týká určitých skupin organismů. Z toho důvodu můžeme ekologii rozdělit na obecnou ekologii, ekologii mikroorganismů, rostlin, živočichů a člověka (Rosypal, 1987). Ekologie člověka se zaměřuje na aktivní vztah člověka k životnímu prostředí a naopak, na důsledky činnosti člověka na přírodu a případnou prevenci před negativními dopady (Šedivý, 2019).

3.1.2 Životní prostředí

V zákoně 17/1992 Sb. O Životním prostředí je pojem životní prostředí definován v § 2 jako vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.

3.1.3 Postoje a hodnoty

Postoj je relativně ustálená schopnost pohotově reagovat na podněty kolem člověka ať už negativním či pozitivním hodnocením určitých předmětů, osob, jevů nebo situací. Při hodnocení podnětů se zapojuje citová, rozumová a racionální (neuvědomovaná) složka člověka. Lidské postoje se projevují v lidském chování, reakcích a jednání tím, že předurčují pozitivní nebo negativní reakci na dané podněty. Ustálený postoj studenta střední školy k životnímu prostředí předurčí chování jedince při diskuzi či činnosti spojené s tímto tématem. Ustálené postoje mohou být někdy překážkou pro kritické hodnocení a tzv. střízlivému pohledu na věc. Postoje si člověk utváří během svého života z vlastních životních zkušeností hlavně z opakovaných reakcí, dojmů, cítění a chování (Štefanovič, 1987).

3.1.4 Environmentální gramotnost

Pro utváření environmentální gramotnosti je nutné, aby žáci znali podstatu života, vztahové zákonitosti mezi organismy a jejich prostředím a to především mezi člověkem a jeho životním prostředím. Ke komplexnímu porozumění je nutné pochopit ekosystém a jeho princip fungování jak jednotlivě, tak ve smyslu odlišnosti různých ekosystémů. Vztahy ekosystémů v krajině ovlivněné lidskou činností, pochopení současných ekologických problémů a uvědomění si jejich závažnosti, provázanost mezi lokálními a globálními jevy, setrvalost jevů v prostředí a naučit se nacházet a aplikovat možná řešení environmentálních problémů (Máchal, 1996).

3.1.5 Nové environmentální paradigma

Nástroj pro měření „nové environmentální paradigma“ (NEP) začal používat Dunlap a Van Liere (1978), vznikl z potřeby měřit postoje k životnímu prostředí a ekologické krizi. Podle této teorie můžeme lidskou populaci rozdělit na dva typy postojů k životnímu prostředí. Jedním typem je „dominantní sociální paradigma“ a druhým „nové environmentální paradigma“. Lidé příklánějící se k „Dominantnímu sociálnímu paradigmatu“ věří, že člověk má na planetě výjimečné postavení a Země a lidské populaci nehrozí žádná ekologická krize, naopak stoupenci druhého směru „nového ekologického paradigmatu“ věří v pravý opak (Činčera, 2013).

3.1.6 Environmentální vzdělávání

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (EVVO) je odvozeno od anglického spojení slov environmental a education, přičemž termín environment znamená životní prostředí a termín education je chápán jako vzdělávání, výchova a osvěta týkající se všech cílových věkových skupin. Vzděláváním je myšleno především ovlivňování racionální části lidské osobnosti. Ve výchově je záměrem působit na vůli a city a osvěta má za úkol vytvářet způsoby pro předávání informací o environmentální problematice (MŠMT, 2008). EVVO je obor, který je uznávaný celosvětově, v České republice je rozvíjen již desítky let. Pro dosahování jeho cílu

byla stanovena řada cílů a byl vytvořen systém, který se prolíná do politik a strategických dokumentů financovaných z různých zdrojů na několika úrovních ve spolupráci s různými složkami, od škol, výzkumných institucí, veřejné správy a dalšími vzdělavateli a poskytovateli EVVO (MŽP, 2019).

3.2 Historie environmentálního vzdělávání

3.2.1 Vývoj environmentálního vzdělávání v ČR od roku 1918 - 1989

Před 20. Stoletím se na našem území vzdělávání a osvěta ve směru životního prostředí objevovala spíše ve smyslu aktivit pro ochranu přírody. Samotné vzdělávání zaměřené na ochranu přírody v České republice se objevovalo až od vzniku Československa v roce 1918 kdy ministerstvo školství a národní osvěty věnovalo kulturním a přírodním památkám velkou pozornost (Dytrtová, 2014). Důraz se kladl na estetické, vědecké, osvětové a výukové hledisko a začaly vznikat organizace a spolky, které svou činnost zaměřovali i na výchovu a osvětu se záměrem ovlivňovat postoje k ochraně přírody v kladném směru (např. prof. Dr. Jan Urban Jarník založil v Praze v roce 1904 Svaz českých spolků okrašlovacích v království českém, který byl v roce 1909 přejmenovaný na Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny (Blažek, 2017; Kulich 2002). V roce 1919 byli pro jednotlivé regiony a stát stanoveni tzv. konzervátoři pro ochranu přírody. V tomtéž roce byl založen lektorát pro ochranu přírody na Univerzitě Karlově, v následujícím roce vznikl tento útvar i při Českém vysokém učení technickém v Praze na Fakultě zemědělského a lesního inženýrství.

Po skončení druhé světové války se objevila další důležitá etapa pro ochranu přírody, začal se vydávat věstník „Ochrana přírody“, obsahoval témata státní péče o ochranu přírody a krajiny a mimo to se od roku 1952 začal zabývat také problematikou výchovy vztahované k ochraně přírody (Dytrtová, 2014). První zákon na ochranu přírody č. 40/1956 Sb byl schválen v roce 1956 a stanovil kategorizaci chráněných území. V roce 1958 byl v Praze založen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), který spadal do působnosti Ministerstva kultury, část ochrany přírody však byla ze začátku oproti ochraně památek o mnoho méně rozvíjena a podporována. Postupem času se, ale vytvořil samostatný odbor a začali se zakládat střediska v jednotlivých krajích v ČR, která však byla stále sloučená s ochranou památek (Čeřovský, 2012; Lipský 2016). Od stejného roku také fungovala dobrovolná ochrana přírody v podobě založení Sboru ochrany přírody

při Společnosti Národního muzea v Praze. Od roku 1969, až do roku 1980 se ochranou přírody zabýval i Svaz pro ochranu přírody a krajiny, na něj navázal až do dnešní doby Český svaz ochránců přírody. Tento svaz je největší z nevládních organizací zaměřený na ochranu životního prostředí (Dytrtová, 2014). Mezi významné organizace v ČR patří nepochybně Hnutí Brontosaurus, která vznikla z původní jednoroční akce Hnutí Brontosaurus, díky Vladimíru Jiránkovi v lednu roku 1974 jako odezva na rok životního prostředí vyhlášeného Organizací spojených národů (OSN), v roce 1990 se z této akce stala nezisková organizace s programem výchovy pro podporu ekologického myšlení a jednání (Hnutí Brontosaurus, 2019).

Obrázek 1: Plakát organizace Hnutí Brontosaurus (zdroj: www.brontosaurus.cz)

Dle Čeřovského se první počátky výchovy k ochraně přírody začaly objevovat v šedesátých letech 20. století ve smyslu chápání přírody jako základní složky všeho živého co ovlivňuje životní prostředí člověka a celé společnosti a správné využívání přírodních zdrojů (Čeřovský, 1989).

V 80. letech 20. století si lidé plně uvědomují, rozvoj vědy a techniky a s tím související dopad lidské činnosti na životní prostředí a výchovu k péči o životní prostředí chápou jako celoživotní vzdělávání v daném směru, přičemž největší důraz kladou na výchovu dětí a mladistvých (Císař et al., 1987). Díky Daně Kvasničkové a skupině jejích kolegů, kteří se podíleli na resortním výzkumu v letech 1974-1990 vznikl systém ekologické výchovy a tzv. všeobecný základ ekologické výchovy, který je aplikovatelný na všechny stupně školského vzdělávání. Tento systém byl přizpůsoben oboru a úrovni škol a byl přejet organizací UNESCO, která jej doporučila dalším evropským státům. Po roce 1989 se však systém téměř rozpadl díky značnému prosazování jednotné metodiky. Ekologická výchova se tomuto postupnému vývoji začala řadit do obsahu osnov především biologicky zaměřených předmětů na základních a středních školách (Dlouhá, 1999).

3.2.2 Vývoj environmentálního vzdělávání v ČR od roku 1989 po současnost

Ekologickou výchovu začali odborníci intenzivně rozvíjet od 90. let 20. století a její implementace se prolíná v různých učebních programech a výukových materiálech, stává se interdisciplinární výchovou zařazenou do všech vyučovaných předmětů ve školách s ohledem na mezinárodní ujednání. Je kladen důraz na ekologický rozvoj osobnosti se schopností osvojení si poznatků, hodnot a přesvědčení, které člověku předkládají jak se chovat v souladu s požadavky ohleduplného vztahu k přírodě (Dytrtová, 2014).

Základním kamenem pro legislativní zakotvení ekologické výchovy bylo schválení zákona o životním prostředí 17/1992 Sb. a vněm usnesení vlády ČR č. 232/1992 Sb. ke strategii podpory ekologické výchovy, které vypracovalo Ministerstvo životního prostředí. Ve výše uvedeném zákoně v § 16, byl také poprvé zakotven i termín vzdělávání, výchova a osvěta. Cílem je nastavit jak v celé populaci, tak i u jednotlivců zodpovědné chování vůči životnímu prostředí, přírodě a v neposlední řadě i vůči samotnému člověku a jeho výtvorům (Máchal, 1996).

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“ (Zákon č. 17/1992 Sb.).

V roce 1998 byl schválen zákon 123/1998 Sb. o právu na informace o životním prostředí, který veřejnosti dává možnost přístupu k environmentálním informacím. Tento zákon obsahuje i paragraf § 13 týkající se podpory osvěty, výchovy a vzdělávání široké veřejnosti v oblasti životního prostředí s kladeným důrazem na výchovu dětí a mládeže, s cílem si osvojit základní poznatky o životním prostředí a jeho ochraně vycházející z principu trvale udržitelného rozvoje (TUR) a aktivních forem výchovy a osvěty a získávání informací, zajišťování prostřednictvím státních i nestátních organizací (Kužvart, 1998; zákon č. 123/1998 Sb.).

„Ministerstvo životního prostředí ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a dalšími orgány je povinno podporovat osvětu, výchovu a vzdělávání široké veřejnosti v oblasti ochrany životního prostředí se zvláštním zaměřením na výchovu dětí.“ (Zákon 123/1998 Sb.)

V devadesátých letech bylo cílem ekologické výchovy vytvářet lidem podmínky pro rozšíření povědomí o kvalitách nekonzumního života s důrazem na dobrovolnou střídmost a místo materiálních hodnot byl kladen důraz na duchovní kvality života (Dytrtová, 1994). Během tohoto období vznikla i politická strana prosazující tzv. zelenou politiku, která si mimo jiné klade za cíl vybudovat ekologicky a sociálně udržitelnou společnost a globální zodpovědnost (Zelení www., 2019). Mimo legislativních rámců a státních organizací vznikaly i nové neziskové environmentální organizace (Hnutí Duha, Green peace, Český svaz ochránců přírody, Arnika, Rosa a další) jejich základním cílem je prosazovat, hájit a uskutečňovat veřejné zájmy občanů na ochraně přírody a zdravém životním prostředí. Začala se také zakládat nová střediska ekologické výchovy (Envira, o.p.s;

Botič, o.p.s. a další), která v první dekádě 90. let sehrála klíčovou roli v šíření povědomí o oboru, který byl v té době považován za spíše přírodovědně zaměřený, to lze usuzovat i ze samotného názvu „ekologická výchova“. Ekologická střediska si vytvářela metodické postupy po vzoru zahraničních zdrojů v kombinaci se svými zkušenostmi. Na vysokých školách spadajících pod tento obor se projevoval přírodovědný pozitivistický přístup založený na vědomostech o přírodě a porozumění ekologickým zákonitostem a osvojení si vzorců chování, které jsou důležité pro ekomanagement (Činčera, 2017).

Další posun a rozvoj výzkumu se začal objevovat až v prvním desetiletí 21. Století společně s rozšiřováním akademické komunity s přesahem a propojením poznatků na mezinárodní úrovni. Z pohledu ekologických organizací se v praxi uplatňovalo více zahraničních metodik a tak se zvyšovala i jejich kvalita (Činčera, 2017).

Na konci 90. let 20. století zavedlo Ministerstvo životního prostředí (MŽP) z důvodu očekávaného vstupu do Evropské Unie nový termín pro ekologickou výchovu „environmentální výchova“ který se používá mezinárodně a lépe zachycuje vzdělávání a výchovu problematiky životního prostředí a podporu výchovy pro trvale udržitelný rozvoj. (Máchal, 2000; Dytrtová 2014).

V roce 2000 bylo přijato vládou ČR usnesení č. 1048/2000 o Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice (EVVO), jeho hlavním cílem je zvyšování povědomí veřejnosti o životním prostředí a přijmutí zodpovědnosti za stav životního prostředí. Obsahem programu je akční plán, který je platný vždy na tříleté období, aby bylo možné provádět aktualizace dle potřeby.

3.2.3 Současná podoba environmentálního vzdělávání v ČR

Pro environmentální výchovu je velmi důležitý normativní rámec a finanční podpora, které určuje a poskytuje veřejná správa z orgánů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), Ministerstva životního prostředí (MŽP) nebo

krajských a městských institucí. Finanční podpora je závislá a její objem se mění dle aktuální politické situace, nicméně se od státu dostává této podpory dlouhodobě a to především z MŽP (Činčera, 2013). Pro přesnější zacílení směřování finanční podpory z veřejných prostředků je pro MŽP aktuálním tématem prohlubování a využívání evaluačních nástrojů a evaluace programů.

Ve vědě a výzkumu environmentální výchovy byl v posledních letech vykazován mírný nárůst v publikovaných pracích dosahujících mezinárodní úroveň, to je spjato i s nárůstem vysokoškolských pracovišť vyvíjejících vlastní výzkum v této problematice. Na vysokých školách je aktuálním a i dlouhodobým problémem nedostatek aplikace teoretického základu v praxi (Činčera, 2017). Výzkumné práce se nejčastěji zaměřují na evaluaci programů a v menší míře potom na analýzu učebnic a environmentální gramotnost žáků a studentů či pedagogické pracovníky environmentálních center (Činčera, Šimonová & Křepelková, 2017).

Dle Činčery (2013) některá střediska ekologické výchovy nemají pedagogické pracovníky s dostatečným environmentálním vzděláním, jedním z důvodů může být to, že jen málokdy jsou v nabídce kurzy kombinující studium teorie ekologie a životního prostředí a zároveň didaktiku environmentálního vzdělávání a výchovy. Největší zájem mají školy o krátké ekologické programy, a jejich poptávka se odvíjí od ceny a vzdálenosti. Jedním z významných programů, který má na žáky pozitivní vliv v environmentální gramotnosti a jeho výuka je kvalitní je program Ekoškola (Činčera & Krajhanzl, 2013; Činčera and Kovacikova, 2014).

Aktuálně platí dle usnesení č. 652/2016 Sb. nový Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016-2025. Tento vládou schválený program je zaměřený na komplexní rozvoj EVVO v celé řadě témat rozdělených do kategorií Město, Sídlu a krajina, Udržitelná spotřeba a Klima.

Požadavky na environmentální vzdělání na středních školách jsou zahrnuty v obecné rovině mezi většinu základních pedagogických dokumentů a mají vliv na tvorbu učebnic některých předmětů (Státní program EVVO, 2000).

3.3 Kurikulární dokumenty pro environmentální výchovu

3.3.1 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program (RVP) představuje obecně závazný rámec tvořený na státní úrovni, na jehož základě se vytvářejí školní vzdělávací programy včetně učebních plánů pro všechny obory vyučované na všech úrovních vzdělávacího systému. Detailně stanovují vzdělávací cíle, uvádějí klíčové kompetence potřebné pro rozvoj osobnosti žáka, vymezují věcné oblasti vzdělávání a jejich obsahy u jednotlivých oborů, popisují očekávané výsledky vzdělávání žáka. RVP byly zařazeny do vzdělávacího systému (školského zákona) České republiky zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním a vyšším odborném vzdělávání, který prošel novelou zákonu č. 82/2015 (NUV, 2019).

3.3.2 Školní vzdělávací program

Podle Školního vzdělávacího programu (ŠVP) se na středních odborných školách vyučuje od roku 2012. ŠVP se na rozdíl od RVP sestavuje na státní ale na lokální úrovni. Možnost samostatného sestavení ŠVP škol dává školám větší prostor ve formování a přizpůsobování dle svých konkrétních vzdělávacích potřeb i s ohledem na daný region v něm např. na potřeby trhu práce.

3.4 Průřezové téma člověk a životní prostředí

Průřezová témata jsou zakomponována v učebních dokumentech, jedná se o tematické obsahy, které jsou vnímány dnešní společností jako důležité. Tematické obsahy by měli prostupovat celým školním kurikulem a jejich hlavním smyslem je připravit žáky na život v 21. století (Szebestová & Bezchlebová, 2012).

Dramatické změny odehrávající se v životním prostředí v posledních letech jsou jedním z důležitých aspektů pro vznik průřezového tematického obsahu člověk a životní prostředí. Průřezové téma člověk a životní prostředí má žáky vést

ke komplexnímu pochopení jaký vliv mají lidské aktivity na přírodu a jaké lokální a globální problémy díky činnosti člověka vznikají. Získání znalostí z ekonomického, sociálního a environmentálního pohledu a jejich provázaností s udržitelným rozvojem, porozumění vlastnímu postavení vůči ochraně přírody a zodpovědnosti za své chování vůči přírodě.

Téma člověk a životní prostředí je začleněno do výuky a jeho cílem je pozitivně ovlivnit hodnotovou orientaci žáků a jejich morální postoje, vést je k zodpovědnosti za další vývoj společnosti, za stav životního prostředí i kulturního dědictví, pěstovat v nich zásady umožňující trvale udržitelný rozvoj. Jedním z hlavních cílů je prohloubit znalosti a zájem žáků o politickém dění nejen u nás, ale i ve světě.

Podle Szebestové a Bezchlebové (2012), se průřezové téma člověk a životní prostředí dělí do třech hlavních témata.

Biosféra a ekosystémové pojetí

V tomto tématu jde především o ukotvení si znalostí o složkách prostředí jako celku, uvědomění si ekosystémového provázání a koloběhu látek. Důraz je kladen na komplexní pochopení biosféry včetně člověka a všech biotických a abiotických činitelů utvářejících život na Zemi. Pro budování vlastních názorů a postojů již od základu se v tématu objevuje i význam ochrany přírody a důležitost biodiverzity.

Aktuální globální, regionální a lokální problémy rozvoje a vztahy člověka k životnímu prostředí

Tematický okruh se zaměřuje jak na globální environmentální problémy lidstva jako jsou klimatické změny, úbytek přírodních zdrojů, poškozování ekosystémů, znečištění oceánů apod., tak i na problémy na lokální či regionální úrovni jako jsou např. vliv prostředí na zdraví populace, voda a půda nebo nakládání s odpady. Cílem je aby si žáci uvědomili tyto

problémy a jejich vlastní zodpovědnost k vzniklým problémům a byli schopni vytvářet řešení minimalizující negativní dopady na ochranu přírody.

Možnosti a způsoby řešení environmentálních problémů a udržitelnosti rozvoje v daném oboru vzdělání a v občanském životě

Dochází k širšímu seznámení se s legislativními, ekonomickými, informačními, technickými a technologickými nástroji pro řešení environmentálních problémů a udržitelnosti rozvoje. Tyto konkrétní nástroje jsou přímo spojeny a nastaveny na obor vzdělání.

S výše uvedenými třemi hlavními tématy souvisejí dle Szebestové a Bezchlebové (2012) i dvě aktuální témata

Úspory energie a využívání obnovitelných zdrojů energie

Téma je využíváno pro konkrétní obory, které se specializují na práci např. s energetickými zdroji. Do vzdělávání se implementují informace o šetrných technologiích a obnovitelných energetických zdrojích.

Péče o zdraví

Zdraví životní styl vedoucí k fyzické i psychické pohodě a péče o vlastní zdraví v osobním ale i pracovním životě a vnímání estetických hodnot přírody.

3.5 Praktická část

3.5.1 Profilace zkoumaných škol

Součástí praktické části bylo dotazníkové šetření, kterého se zúčastnili žáci dvou středních odborných škol (SOŠ) v Jihočeském kraji. Pro porovnání byli vybráni žáci třetích ročníků vzhledem k tomu, že už absolvovali větší část předmětů s tématem Člověk a životní prostředí. Na těchto SOŠ bylo dotazováno celkem 92 žáků.

3.5.2 Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga v Písku

Jako škola s pro-environmentální profilací byla vybrána Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga v Písku. V učebních osnovách školního vzdělávacího programu se v oboru Lesnictví průřezové téma Člověk a životní prostředí objevuje jako stěžejní v několika předmětech: Ochrana lesa a životního prostředí, Lesnická zoologie, Lesnická botanika a Myslivost. Celkově se průřezové téma člověk a životní prostředí objevuje ve většině vyučovaných předmětů tohoto oboru včetně praxe, která probíhá ve všech ročnících. Navíc se tato škola účastní projektů s environmentálním zaměřením např. Slunce do škol, tento projekt řeší problematiku obnovitelných energií nebo se účastní oslav Dne stromu, který se pojí s lesnickou pedagogikou v rámci EVVO.

Obchodní akademie a jazyková škola Písek

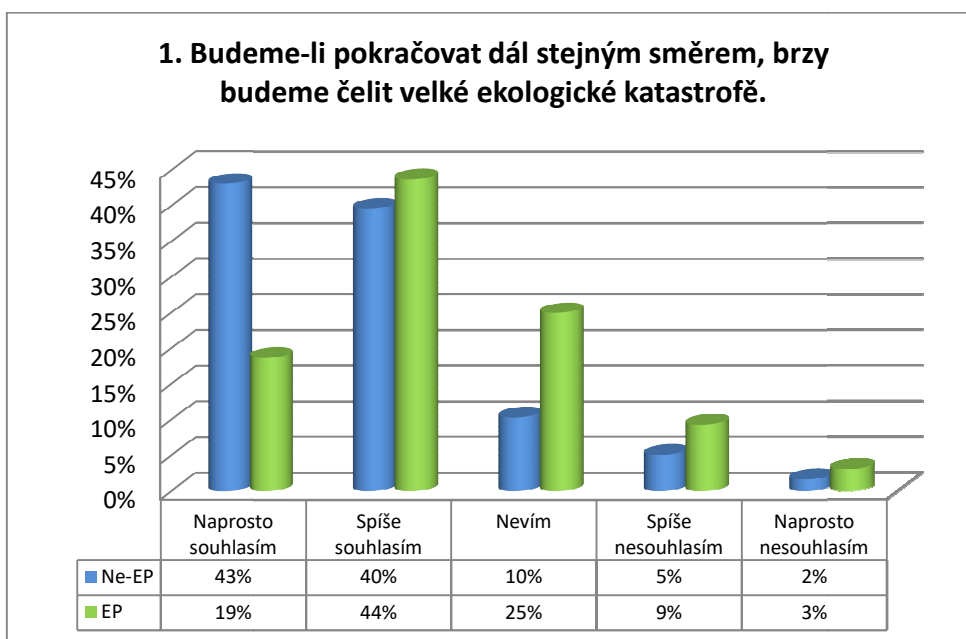
Integruje téma Člověk a životní prostředí do velké části předmětů, ale ve srovnání se Střední lesnickou školou se jedná více o okrajové začlenění, proto byla vybrána jako zástupce školy, která je méně environmentálně orientovaná.

3.5.3 Výsledky dotazníkového šetření

Zaznamenané odpovědi z dotazníkového šetření byly vyhodnoceny a sečteny. V následující části práce jsou výsledky okomentovány a výsledné počty odpovědí u jednotlivých otázek jsou graficky vyjádřeny ve sloupcových grafech. Na otázky žáci odpovídali formou výběru daných odpovědí (naprosto souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím, naprosto nesouhlasím). V grafu je vždy porovnávána škola s environmentální profilací vyznačená zelenou barvou a označena zkratkou Ne-EP střední škola bez environmentální profilace vyobrazena modrou barvou a označena zkratkou EP

Otázka č. 1: Budeme-li pokračovat dál stejným směrem, brzy budeme čelit velké ekologické katastrofě.

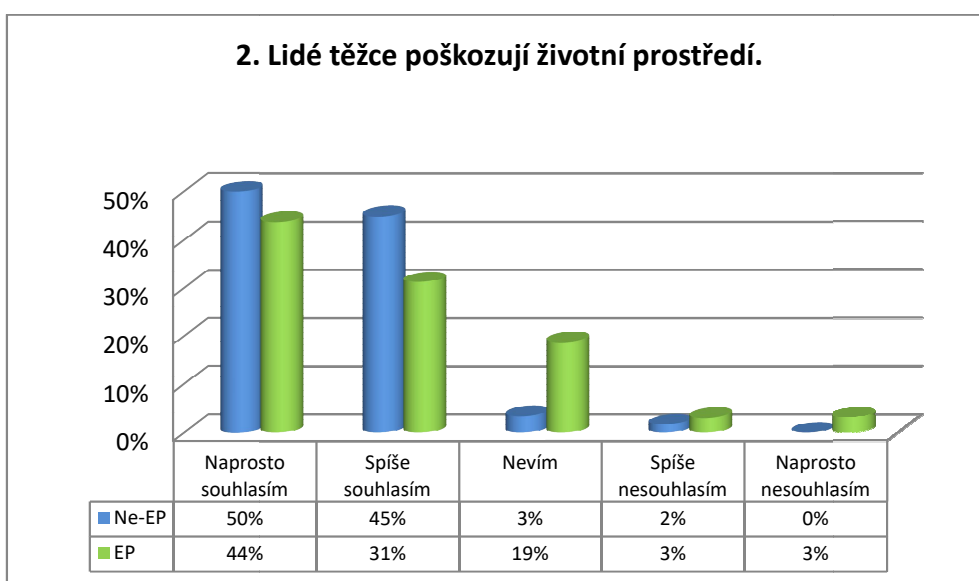
V této otázce si většina žáků obou středních škol uvědomuje neustále stoupající tlak vytvářený člověkem ve směru k přírodě, a možnost vzniku ekologických katastrof. K položené otázce se většina vyjádřila souhlasně (83% Ne-EP, 63% EP). U žáků s EP bylo zaznamenáno nejvíce odpovědí v kolonce „Spíše souhlasím“ (44%) a u skupiny žáků s Ne-EP byla nejvíce zastoupena odpověď „Naprosto souhlasím“ (43%). Jako odpověď nevím volilo 25% žáků s EP.

Graf 1: Ekologická katastrofa

Otázka č. 2: Lidé Těžce poškození životní prostředí.

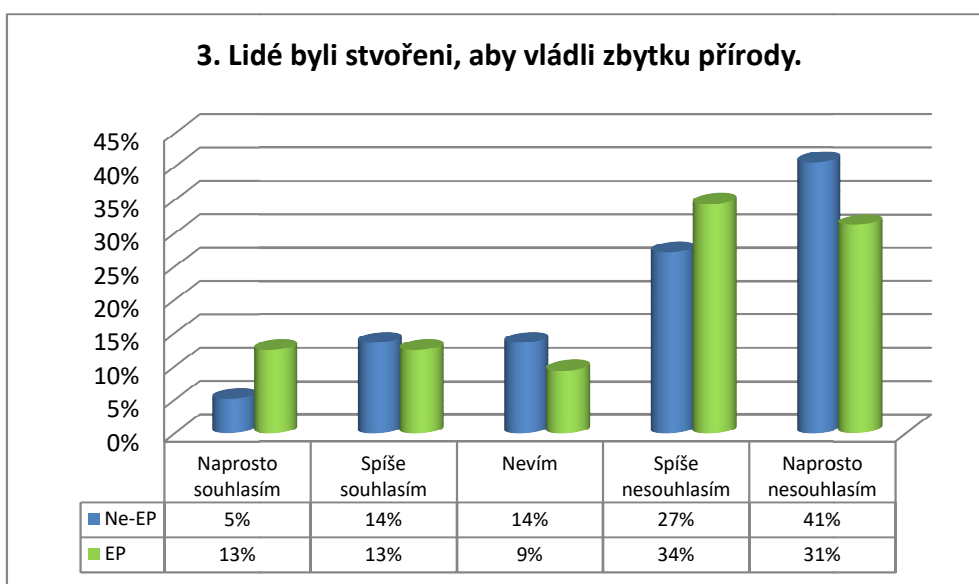
Podle grafu se dá říct, že žáci obou škol se přiklánějí k variantě, že lidé mají negativní vliv na přírodu. U skupiny s EP se k souhlasné odpovědi přiklání celkem 71% a u skupiny žáků s Ne-EP celkem 95% žáků. Negativní odpověď zvolila jen malá část žáků. Převážně byly negativní odpovědi zaznamenány u skupiny s EP, stejně tak tato skupina ve větší míře nemá vyhraněný postoj k poškozování životního prostředí člověkem a zvolila odpověď nevím (19%).

Graf 2: Poškození životního prostředí

Otázka č. 3: Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.

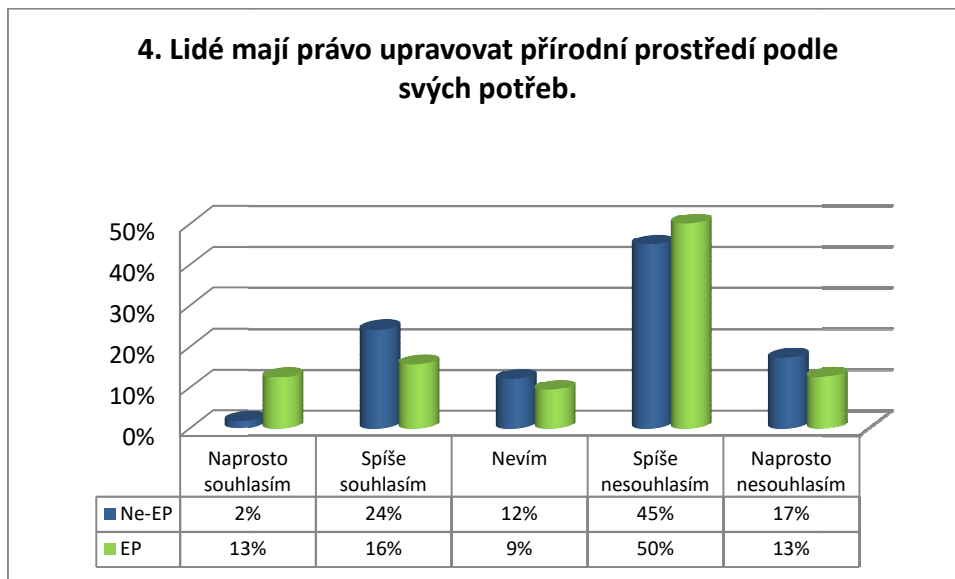
Dle grafu č. 3 s tvrzením souhlasí 65% žáků s EP a 68% žáků s Ne-EP. Více než polovina žáků na obou školách nevnímá člověka jako vládce přírody. Negativní odpověď zvolil v obou skupinách menší počet žáků ENVI (26%) a s Ne-EP (19%). Odpověď nevím zvolilo u žáků s EP celkem 9%, a u žáků s Ne-EP celkem 14%.

Graf 3: Nadvláda nad přírodou

Otázka č. 4: Lidé mají právo upravovat přírodní prostředí podle svých potřeb.

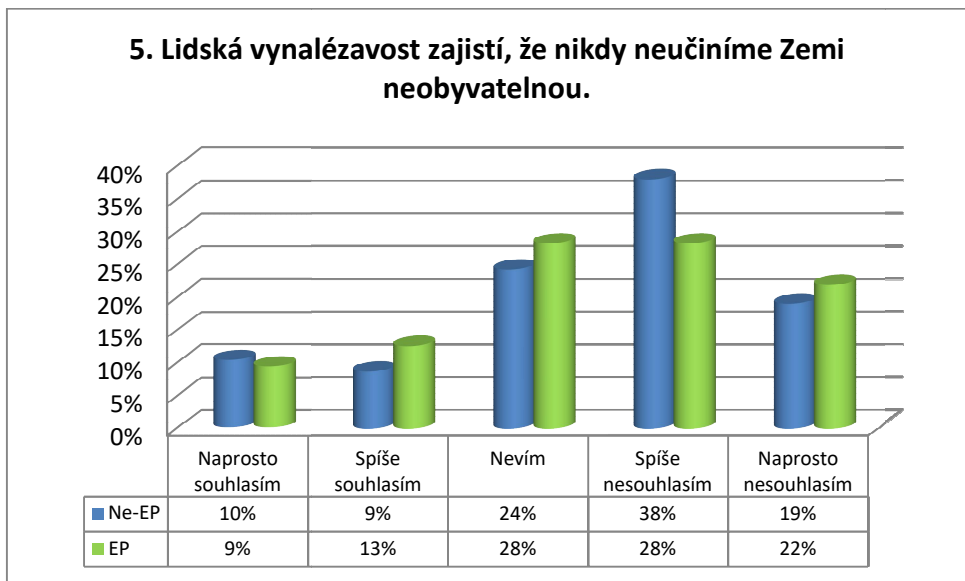
S tímto tvrzením nesouhlasí většina respondentů. Odpověď „spíše nesouhlasím“ zvolilo 45% Ne-EP a 50% žáků s EP. Vyhraněný názor „naprosto nesouhlasím“, potom zvolilo 17% žáků Ne-EP a 13% žáků EP. Více než čtvrtina žáků z obou skupin vyjádřila s tímto tvrzením souhlas (EP 29% a Ne-EP 26%).

Graf 4: Právo zasahovat do přírody

Otázka č. 5: Lidská vynalézavost zajistí, že nikdy neučiníme Zemi neobyvatelnou.

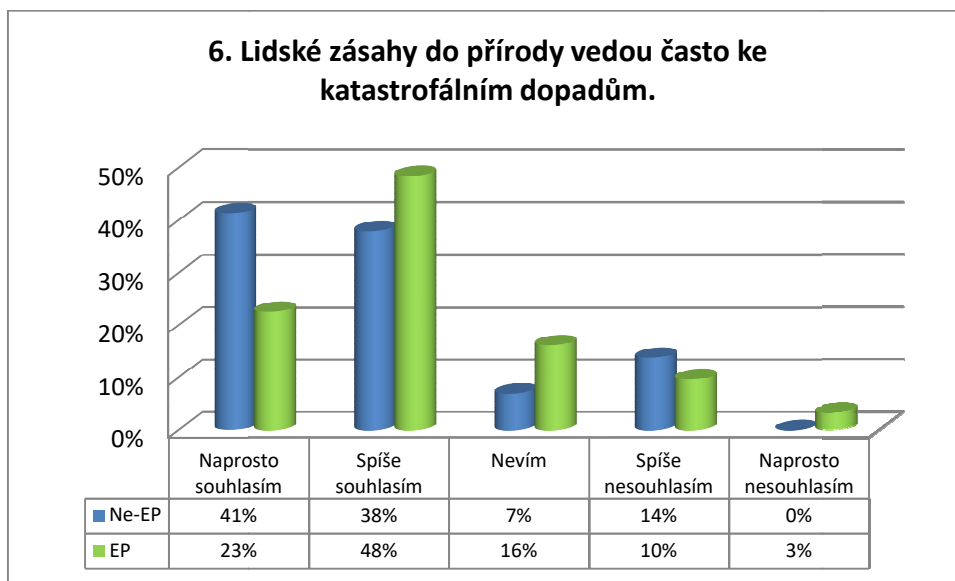
V toto tvrzení věří dle grafu č. 5 celkem 57% s Ne-EP a 50% žáků s EP. Přibližně čtvrtina žáků z obou skupin označila odpověď nevím (Ne-ENVIP 24% a s EP 28% žáků). S tvrzením, že budou lidé schopni díky technologiím zajistit udržitelnost Země pro to, abychom zde mohli žít, nesouhlasí 19% žáků s Ne-EP a 22% žáků s EP.

Graf 5: Zajištění věčně obyvatelné planety

Otázka č. 6: Lidské zásahy do přírody vedou často ke katastrofálním dopadům.

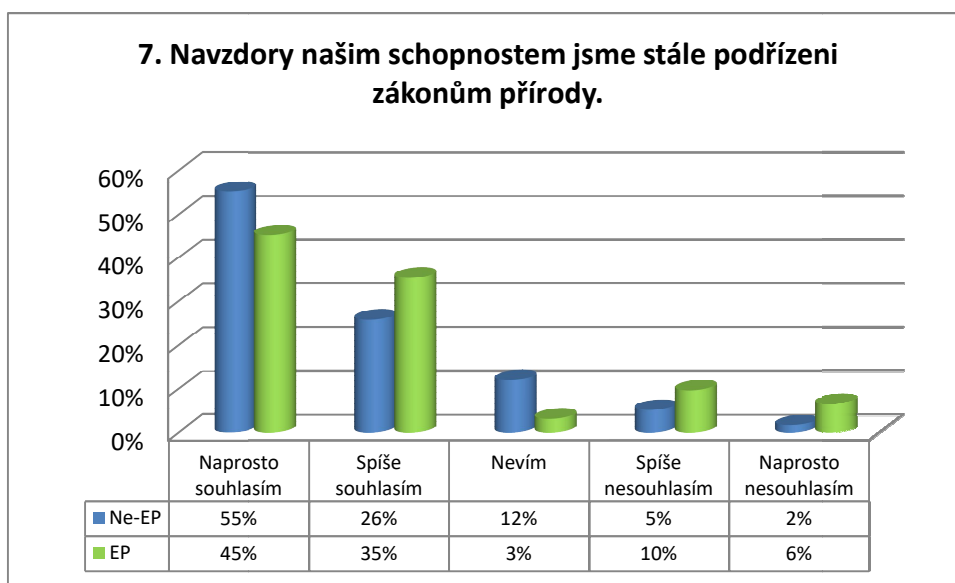
Z grafu č. 6 vyplývá, že žáci s EP vyjádřili 71% souhlas, neutrální odpověď „nevím“ zvolilo 16% a negativně se vyjádřilo pouze 13% žáků této skupiny. Žáci s Ne-EP s tímto tvrzením souhlasí v případě 79%, dalších 7% nemá vyhranění názor a odpovědělo „nevím“ a negativní postoj k tomuto tvrzení zaujalo pouze 14% z nich.

Graf 6: Katastrofální dopady na přírodu

Otázka č. 7: Navzdory našim schopnostem jsme stále podřízeni zákonům přírody.

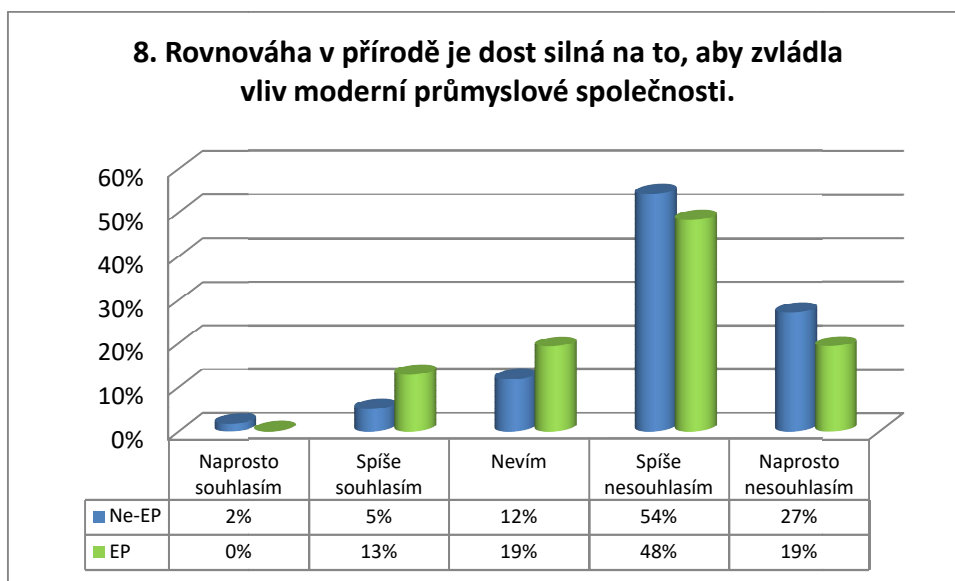
Dle grafu č. 7 můžeme soudit, že žáci s EP ve velké míře 80% souhlasí s lidskou podřízeností vůči přírodním zákonům. Variantu „nevím“ zvolilo 3% žáků a 16% žáků z této skupiny s tvrzením nesouhlasí. Žáci s Ne-EP s tímto tvrzením převážně souhlasí 81%, dalších 12% zvolilo odpověď „nevím“ a nesouhlas vyjádřilo celkem 7% žáků.

Graf 7: Respektování zásad přírody

Otázka č. 8: Rovnováha v přírodě je dost silná na to, aby zvládla vliv moderní průmyslové společnosti.

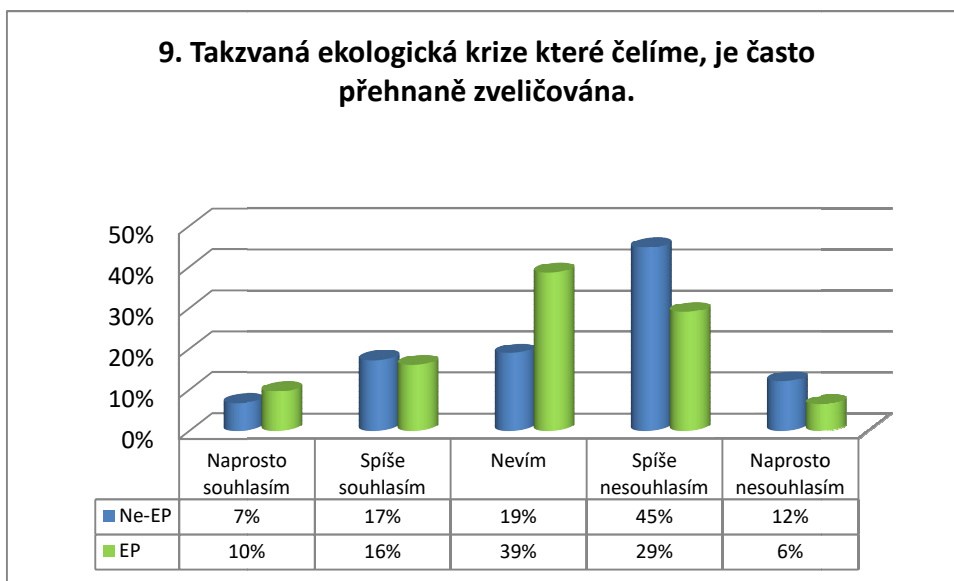
Dle grafu č. 8 většina žáků (67%) s EP nesouhlasí s tím, že by příroda dokázala odolat tlaku průmyslové společnosti, celkem 12% zvolilo odpověď nevím a pouhých 7% si myslí, že je příroda natolik silná že dokáže průmyslové společnosti odolat. U žáků s Ne-EP převládá také nesouhlas (81%), možnost „nevím“ vybralo 12% žáků a menšina 13% z nich s tvrzením souhlasí.

Graf 8: Vliv moderní průmyslové společnosti na rovnováhu přírody

Otázka č. 9: Takzvaná ekologická krize, které čelíme, je často přehnaně zveličována.

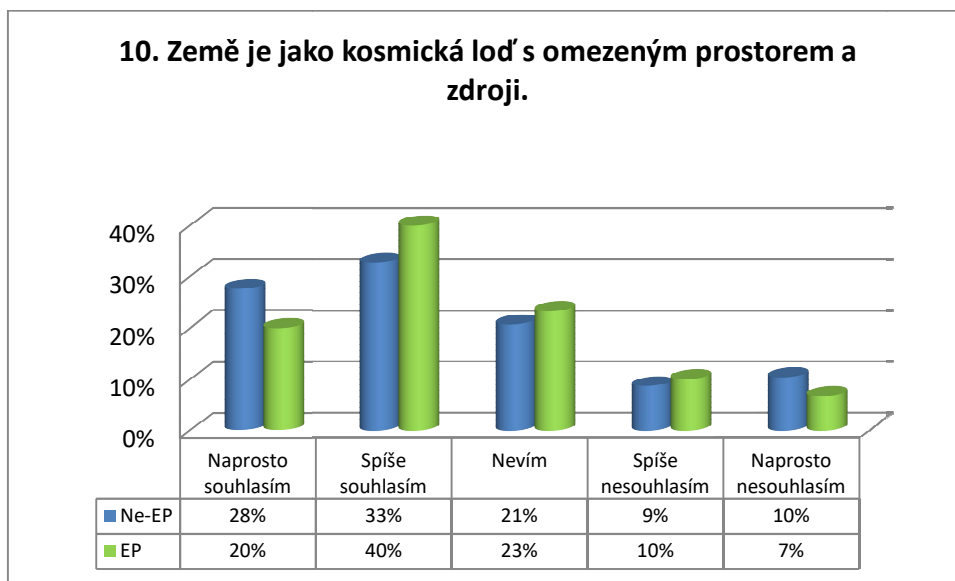
Celkem 57% žáků s Ne-EP nesouhlasí s tím, že je situace okolo ekologické krize příliš zveličována, u 19% z nich je odpověď „nevím“ a 24% žáků si myslí, že situace je zveličována. U EP žáků s tímto tvrzením nesouhlasí daleko méně žáků 35%, nevyhraněný postoj a odpověď „nevím“ vybralo 39% z nich a že je situace příliš zveličována si myslí čtvrtina z nich (26%).

Graf 9: Zveličování ekologické krize

Otázka č. 10: Země je jako kosmická loď s omezeným prostorem a zdroji.

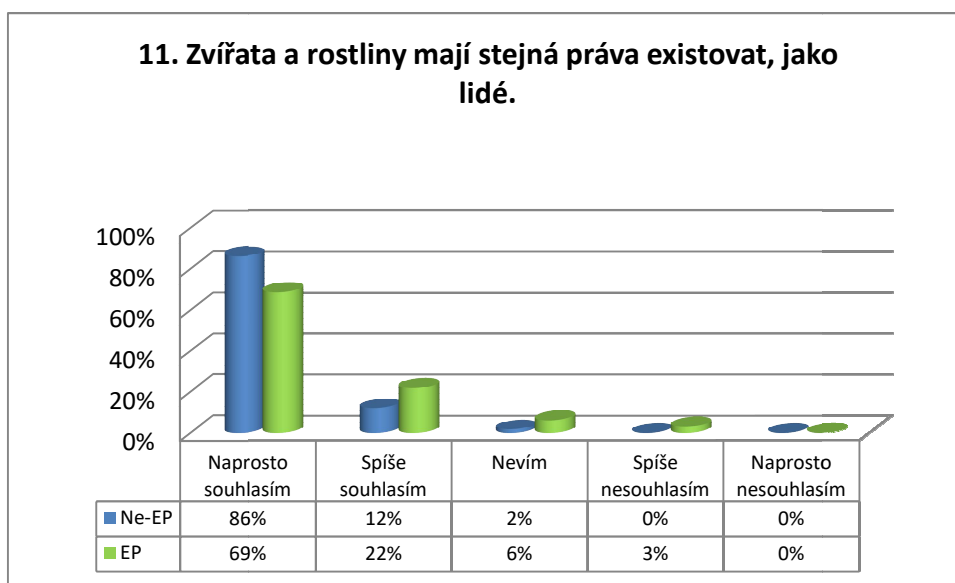
U této otázky jak vyplývá z grafu č. 10, převládá souhlas u obou středních škol. U žáků s EP s tvrzením souhlasí 60% z nich, 21% zvolilo odpověď nevím a menší část (17%) vyjádřila nesouhlas. Žáci s Ne-EP 61%, odpověď nevím zvolilo 21% a nesouhlasí celkem 19%.

Graf 10: Země jako kosmická loď

Otázka č. 11: Zvířata a rostliny mají stejná práva existovat, jako lidé.

V této otázce jak lze vidět v grafu velká část žáků souhlasí, že jak rostliny, tak zvířata mají stejné právo pro existenci jako lidé. Žáci s Ne-EP souhlasili velmi vyhraněně v 98 % případech odpovědí a pouhé 2% zvolilo odpověď „nevím“, nikdo z nich nevyjádřil nesouhlas. Žáci s EP souhlasili celkem v 91%, 6% z nich se vyjádřilo neutrálně a 3% vyjádřilo nesouhlas pro rovnostrannou existenci.

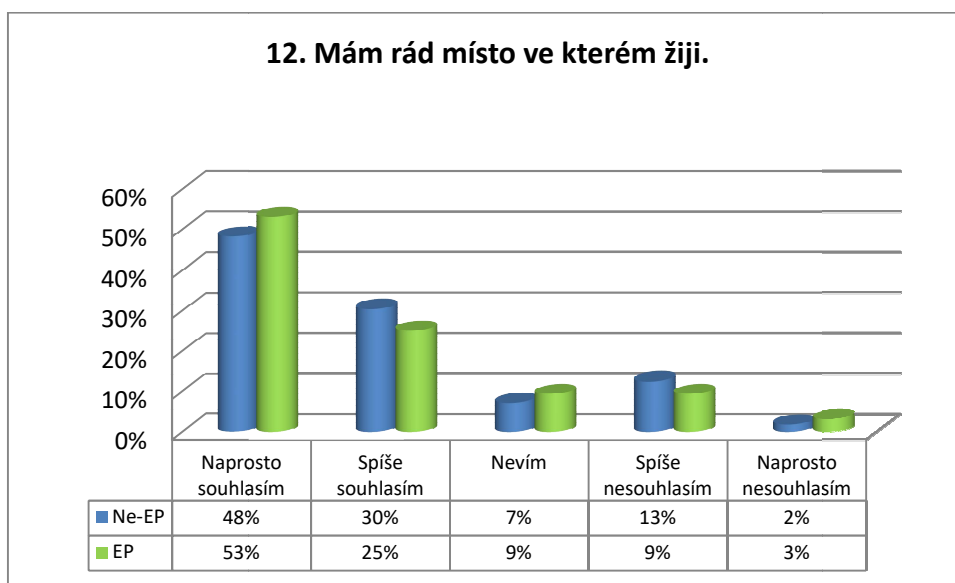

Graf 11: Nárok na stejná práva

Otázka č. 12: Mám rád místo ve kterém žiji.

Většina studentů dle grafu č. 12 je spokojena na místě kde žije. Žáci s EP vybrali kladnou odpověď v 78% případů, při 7% byla zvolena neutrální odpověď nevím a jen 15% z této skupiny žáků není spokojeni s místem, ve kterém žije.

Stejně kladně se vyjádřili ve většině případů (78%) i žáci Ne-ENVI, celkově 9 % zaujalo neutrální postoj a zbylých 12% žáků nemá rádo místo ve kterém žije.

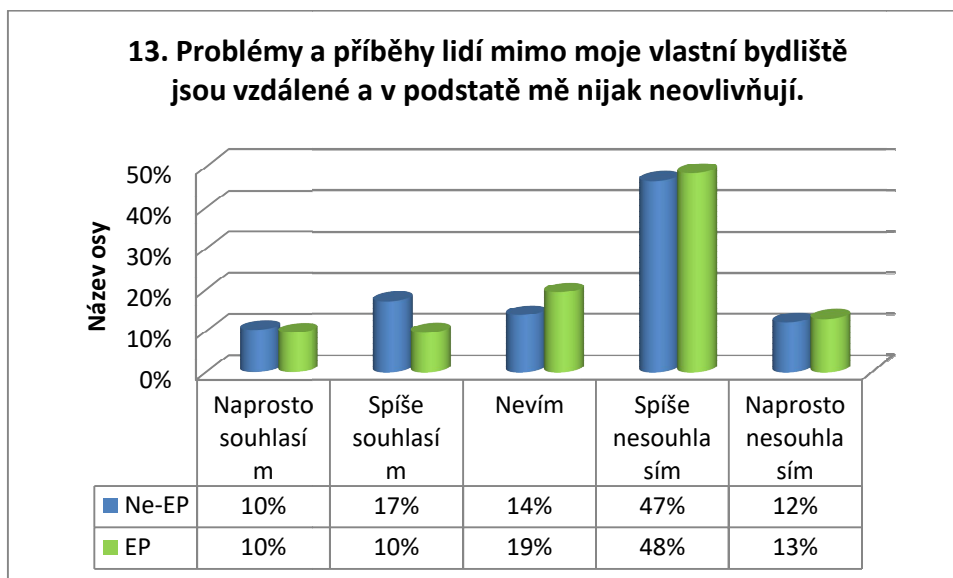

Graf 12: Místo kde žiji

Otázka č. 13: Problémy a příběhy lidí mimo moje vlastní bydliště jsou vzdálené a v podstatě mě nijak neovlivňují.

Dle grafu č. 13 se objevila shoda u obou středních škol v záporné odpovědi na toto tvrzení, k záporné odpovědi se přiklonilo celkem 59% žáků s EP, dalších 14% žáků této skupiny nevědělo jak se k této situaci vyjádřit a 37% souhlasí s tím, že místně vzdálené příběhy se jich netýkají.

U žáků s Ne-EP bylo u záporných odpovědí celkem 61% odpovědí, 19% z nich se vyjádřilo k tvrzení neutrálně a 20% žáků si myslí, že se jich příběhy lidí, které nejsou v bezprostřední blízkosti, netýkají a s tvrzením souhlasí.

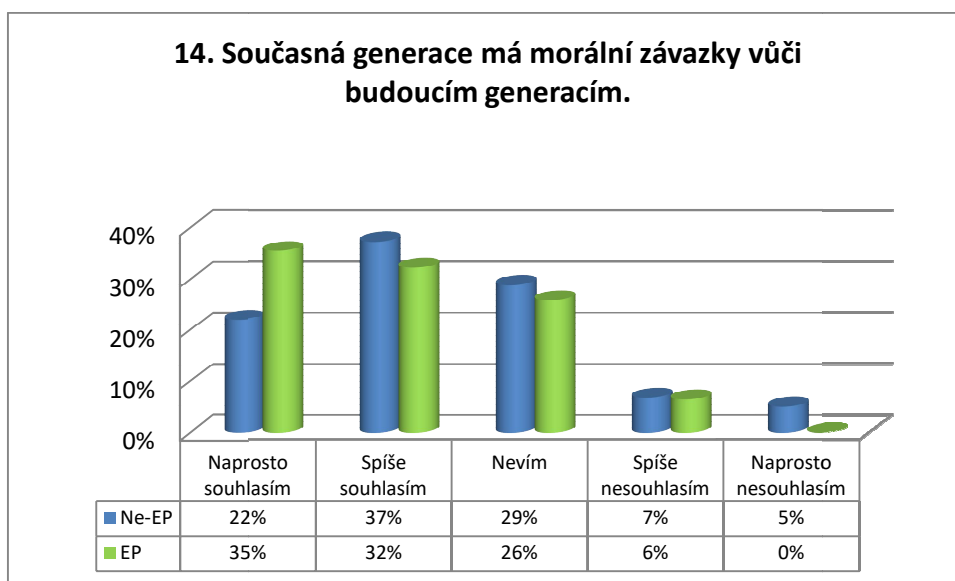

Graf 13: Vnímání vzdálených problémů

Otázka č. 14: Současná generace má morální závazky vůči budoucím generacím.

Podle grafu č. 14 se většina žáků s Ne-EP vyjádřila kladně (59%), značná část se vyjádřila neutrálně (29%) a nejmenší část skupiny (12%) s tvrzením nesouhlasí.

Žáci druhé školy s EP vyjádřili celkový souhlas 67%, přibližně čtvrtina nevěděla k jakému názoru se přiklonit a zvolila odpověď „nevím“ a jen 6% s tvrzením nesouhlasila.

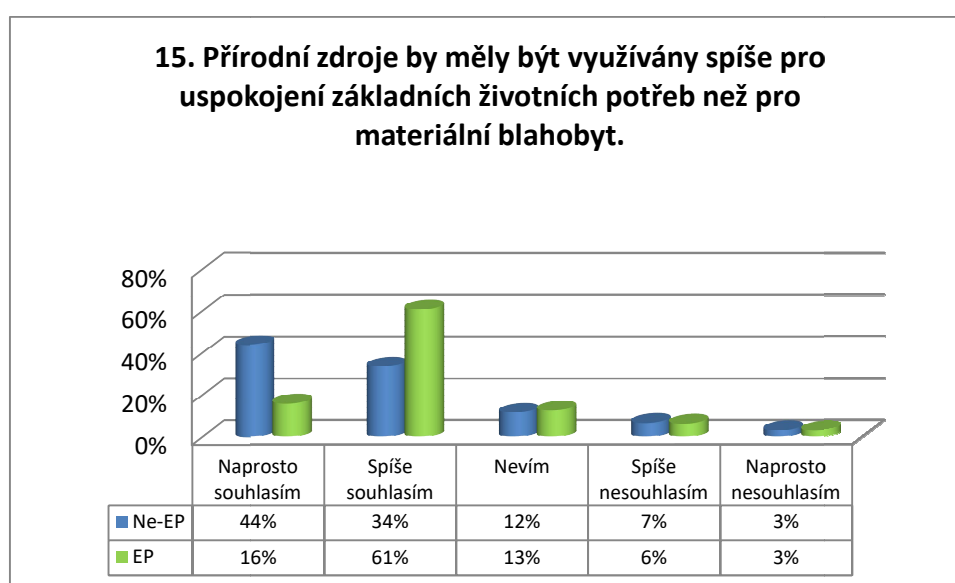

Graf 14: Udržitelný rozvoj

Otázka č. 15: Přírodní zdroje by měly být využívány spíše pro uspokojení základních životních potřeb než pro materiální blahobyty.

Materiální blahobyty a jeho dopad si uvědomují dle souhlasné odpovědi žáci obou škol. V případě žáků s Ne-EP souhlasilo s tvrzením 78% žáků, odpověď nevím vybralo 12% a celkem 10% žáků s tvrzením nesouhlasí.

Dohromady 77% žáků s EP souhlasí, s tím že by se s přírodními zdroji nemělo plýtvat, 13% zaujalo neutrální postoj a zvolilo odpověď nevím a jen 9% z nich s tvrzením nesouhlasí.

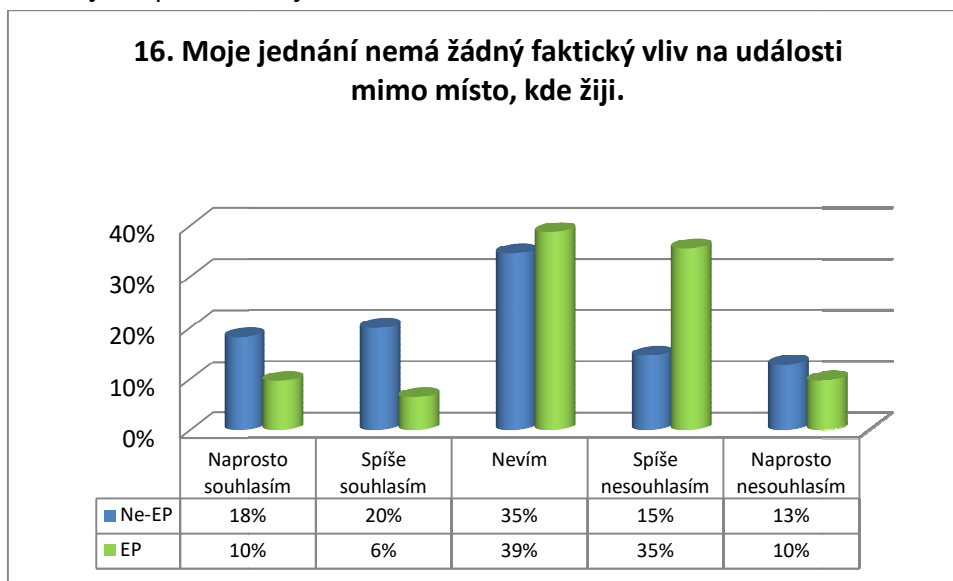

Graf 15: Využívání přírodních zdrojů

Otázka č. 16: Moje jednání nemá žádný faktický vliv na události mimo místo, kde žiji.

Žáci s Ne-ENVI volili nejvíce odpověď kladnou (38%), která byla velmi vyrovnaná s odpovědí „nevím“ (35%) a nejméně z nich (28%) zvolilo zápornou odpověď.

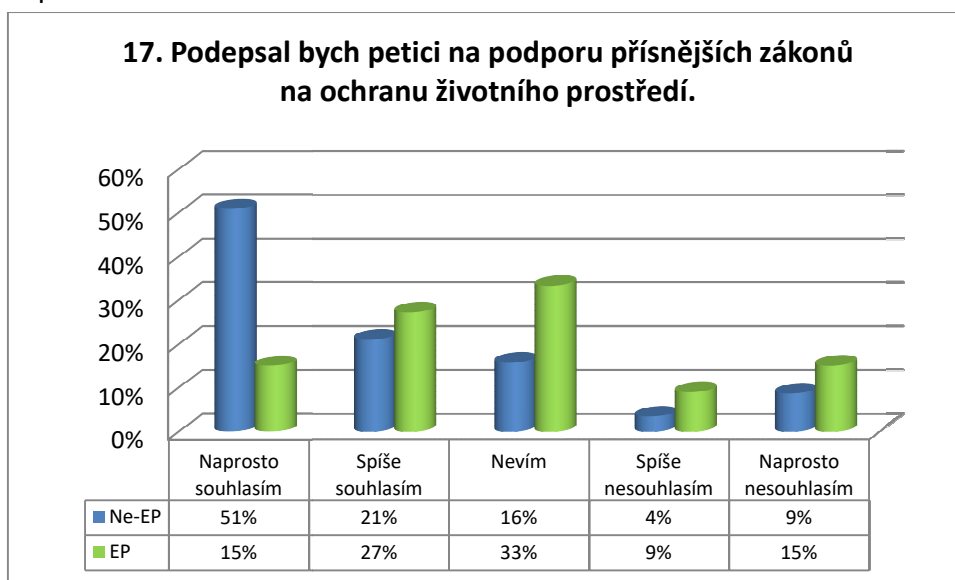
Druhá skupina žáků, kteří zastupují EP naopak vyjádřila převážný nesouhlas (45%), 39% z nich nedokázalo situaci zhodnotit a zvolilo neutrální odpověď a 16% si uvědomuje dopad svého jednání ve větším měřítku.

Graf 16: Vnímání dopadu mého chování

Otázka č. 17: Podepsal bych petici na podporu přísnějších zákonů na ochranu životního prostředí.

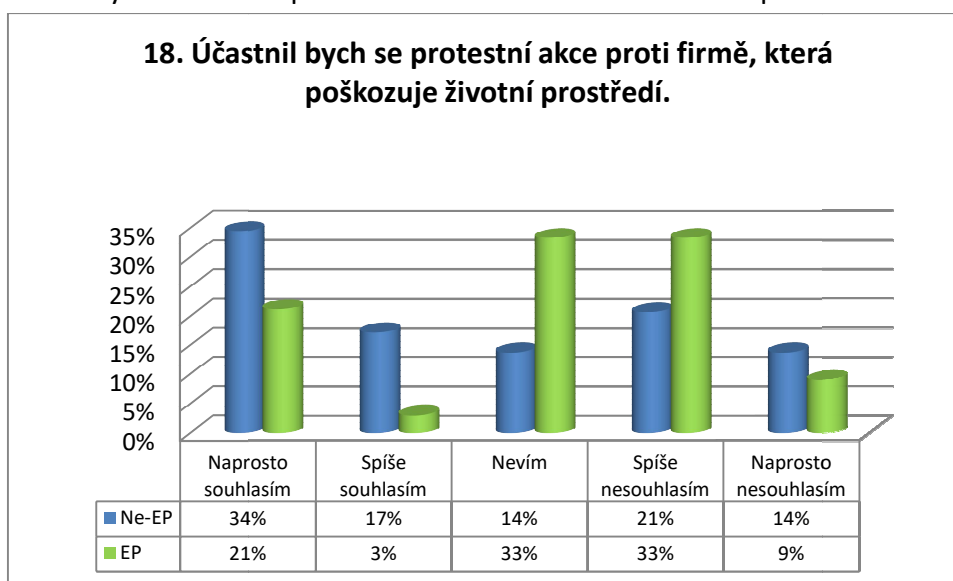
Dle grafu č. 17 by bylo ochotno podepsat petici na podporu životního prostředí celkem 72% žáků s Ne-EP, 16% zvolilo odpověď neutrální a 13% by petici nepodepsalo. U druhé skupiny, tedy u žáků s EP by petici podepsalo 42% z nich, 33% označilo odpověď „nevím“ a 24% žáků by petici nepodepsalo a vybrali zápornou odpověď.

Graf 17: Podepsání petice

Otázka č. 18: Účastnil bych se protestní akce proti firmě, která poškozuje životní prostředí.

Z grafu č. 18 vyplívá, že přibližně polovina (51%) žáků by se protestní akce zúčastnila, 14% se vyjádřilo neutrálně a 35% žáků by se protestních akcí neúčastnili. Většina žáků (42%) s EP by se akce neúčastnila, 33% z nich odpovědělo „nevím“ a 24% žáků by se účastnilo protestní akce za ochranu životního prostředí.

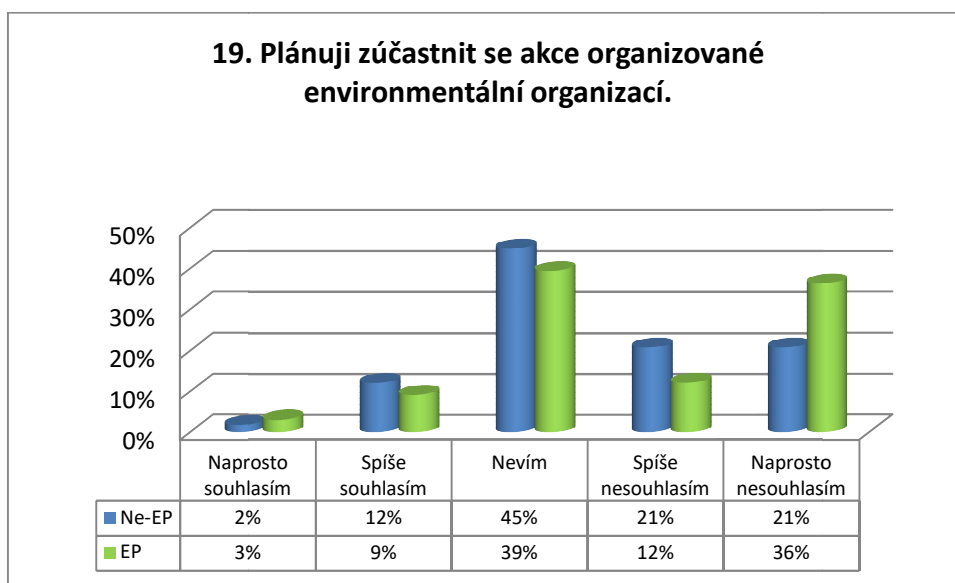

Graf 18: Účast na protestní akci

Otázka č. 19: Plánuji zúčastnit se akce organizované environmentální organizací.

Z grafu č. 19 může konstatovat, že nejvíce žáků (45%) s Ne-EP nevědělo k jakému názoru se přiklonit, 42% z nich účast na akci organizované environmentální organizací neplánuje, zbylých 14% plánuje účast na takovéto akci.

U žáků s EP se většina z nich neplánuje zúčastnit žádné akce, 39% nemá jasné stanovisko a 12% žáků plánuje účast na environmentálních akcích.

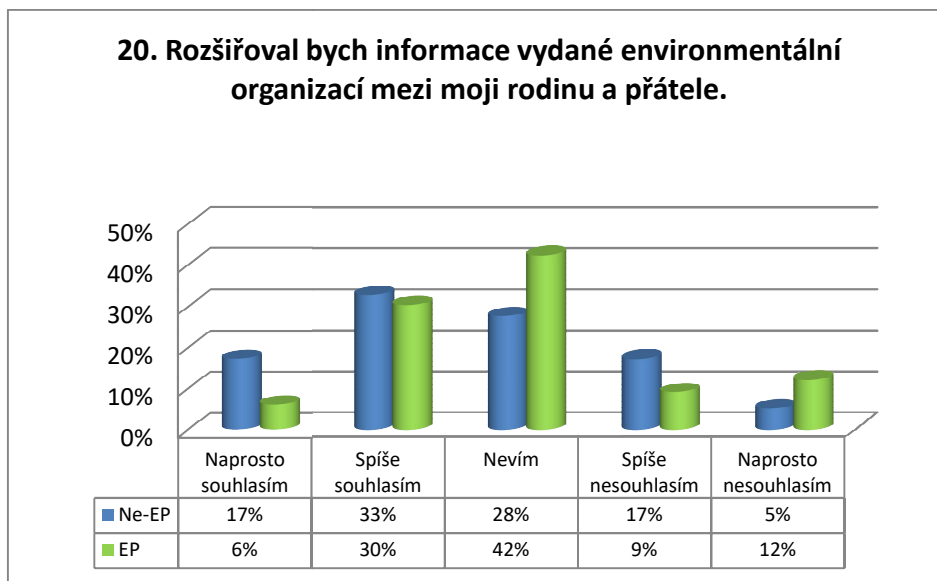

Graf 19: Účast na environmentální akci

Otázka č. 20: Rozšiřoval bych informace vydané environmentální organizací mezi moji rodinu a přátele.

Kladně se k šíření environmentálních informací postavilo celkem 50% žáků s Ne-EP, 28% odpovědělo neutrálně a 22% by takové informace nešířilo.

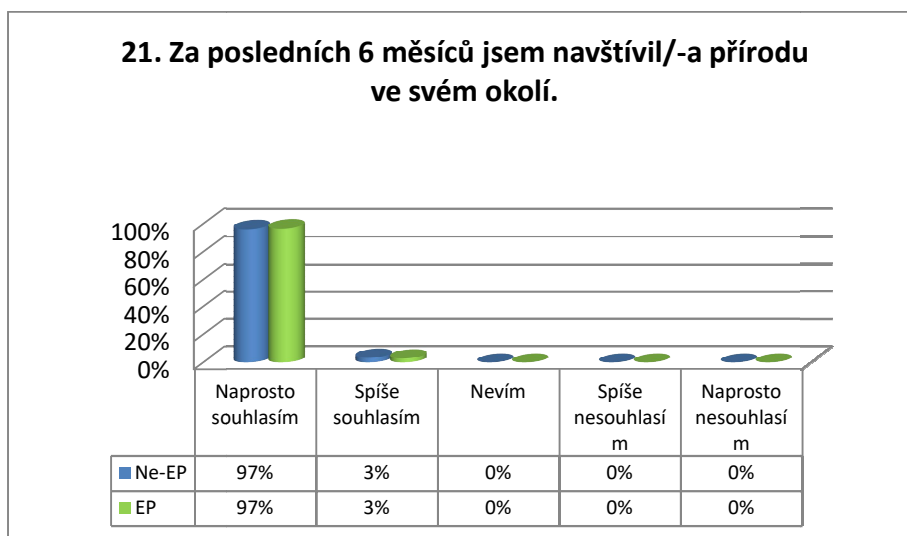
Informace vydané environmentální organizací by šířilo 36% žáků, celkem 42% z nich nevědělo zda by informace šířili a 21% by informace nešířilo.

Graf 20: Šíření environmentálních informací

Otázka č. 21: Za posledních 6 měsíců jsem navštívil/-a přírodu ve svém okolí.

Všichni žáci (100%) obou středních škol navštívili za posledního půl roku přírodu.

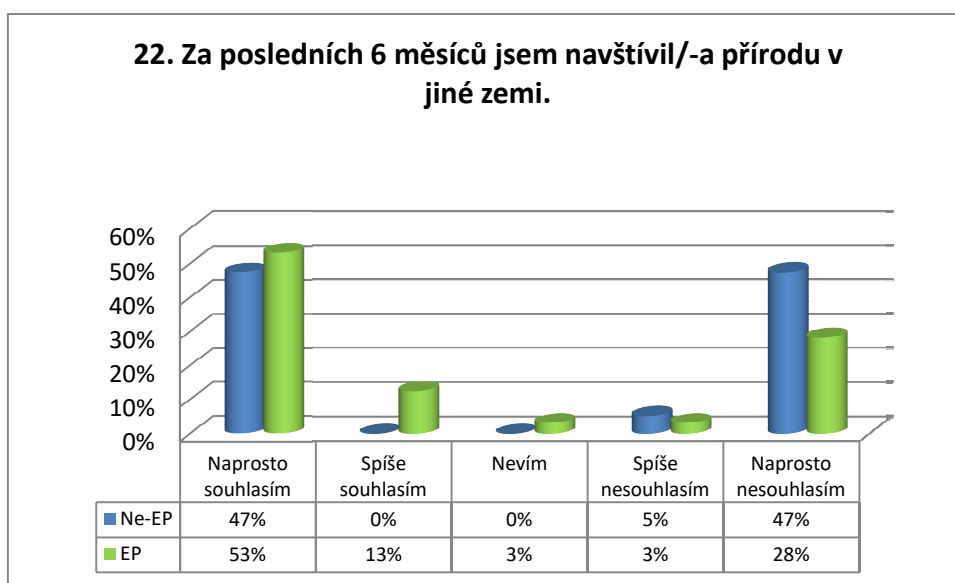

Graf 21: Návštěva přírody

Otázka č. 22: Za posledních 6 měsíců jsem navštívil/-a přírodu v jiné zemi.

Přírodu v jiné zemi navštívilo 47% žáků Ne-EP, 49% přírodu v jiné zemi nenavštívilo pouze 52%.

Celkem 66% žáků s EP navštívilo přírodu v zahraničí, 3% nevědělo a 31% ji nenavštívilo vůbec.

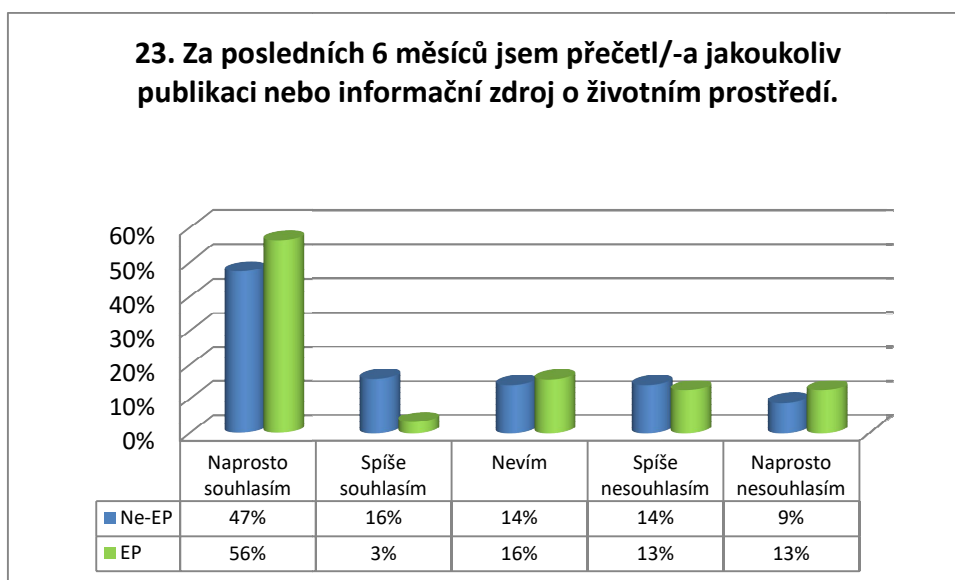

Graf 22: Návštěva přírody v cizině

Otázka č. 23: Za posledních 6 měsíců jsem přečetl/-a jakoukoliv publikaci nebo informační zdroj o životním prostředí.

Dle grafu č. 23 více než polovina (63%) žáků s Ne-EP přečetlo nějakou publikaci nebo informační zdroj o životním prostředí, 14% z nich zvolilo odpověď nevíme a 23% žáků nečetlo z žádného zdroje.

Stejně jako u Ne-EP i žáci s EP většinou (59%) četli nějakou publikaci či čerpali z nějakého zdroje zaměřeného na životní prostředí, 16% z nich odpovědělo „nevíme“ a 26% nečetlo nic z takových zdrojů.

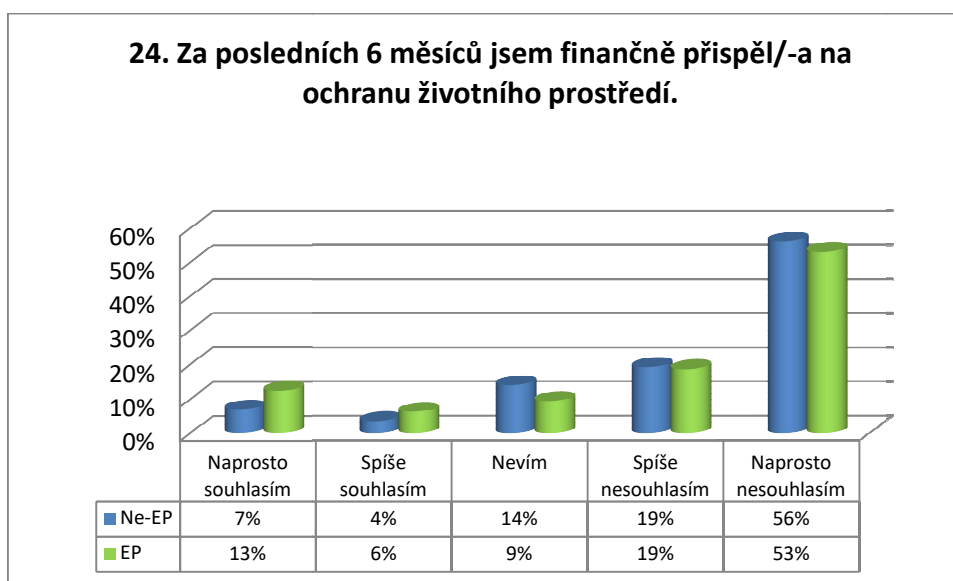

Graf 23: Informovanost o životním prostředí

Otázka č. 24: Za posledních 6 měsíců jsem finančně přispěl/-a na ochranu životního prostředí.

Jak vyplývá z grafu č. 24 celkem 75% žáků s Ne-EP finančně nepřispělo, 14 % neví, zda přispělo a 11% finančně přispělo na ochranu životního prostředí.

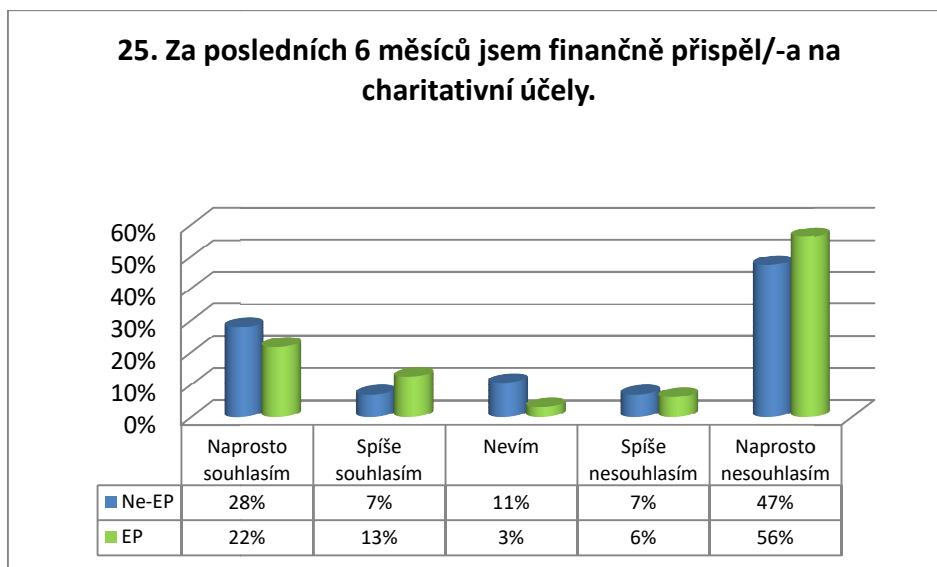
K záporné odpovědi se přiklonili i žáci s EP (72%), 9% z nich označilo „nevím“ a 19% přispělo.

Graf 24: Finanční příspěvky na životní prostředí

Otázka č. 25: Za posledních 6 měsíců jsem finančně přispěl/-a na charitativní účely.

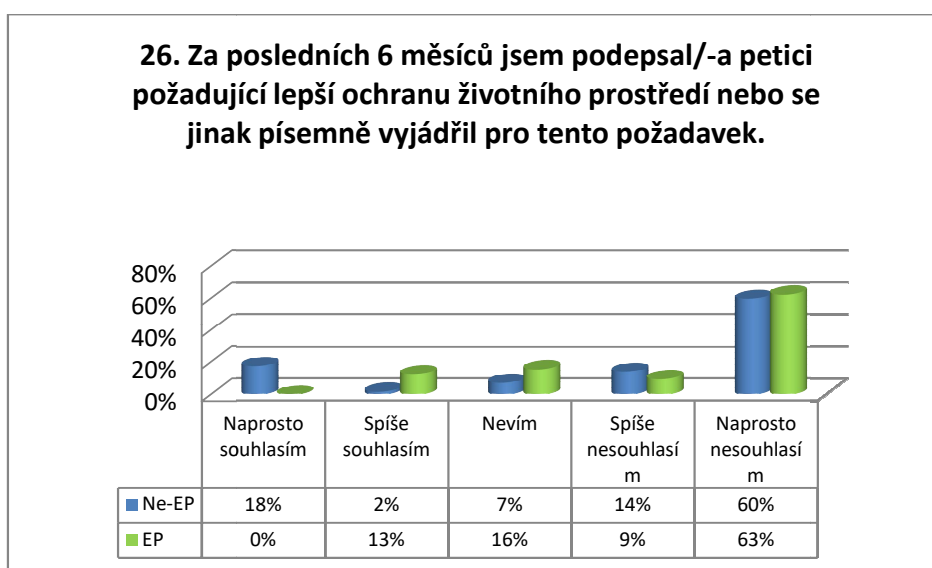
Nejvíce odpovědí směřuje k tomu, že žáci většinou na charitativní účely nepřispěli (54% s Ne-EP a 62% s EP), přispělo celkem 35% žáků v obou případech.

Graf 25: Finanční příspěvky na charitu

Otázka č. 26: Za posledních 6 měsíců jsem podepsal/-a petici požadující lepší ochranu životního prostředí nebo se jinak písemně vyjádřil pro tento požadavek.

Z grafu č. 26 vyplývá, že žáci obou škol spíše žádné petice nepodepsali (Ne-EP 74%, EP 72%), Petici podepsalo 20% žáků s Ne-EP a 13% žáků s EP.

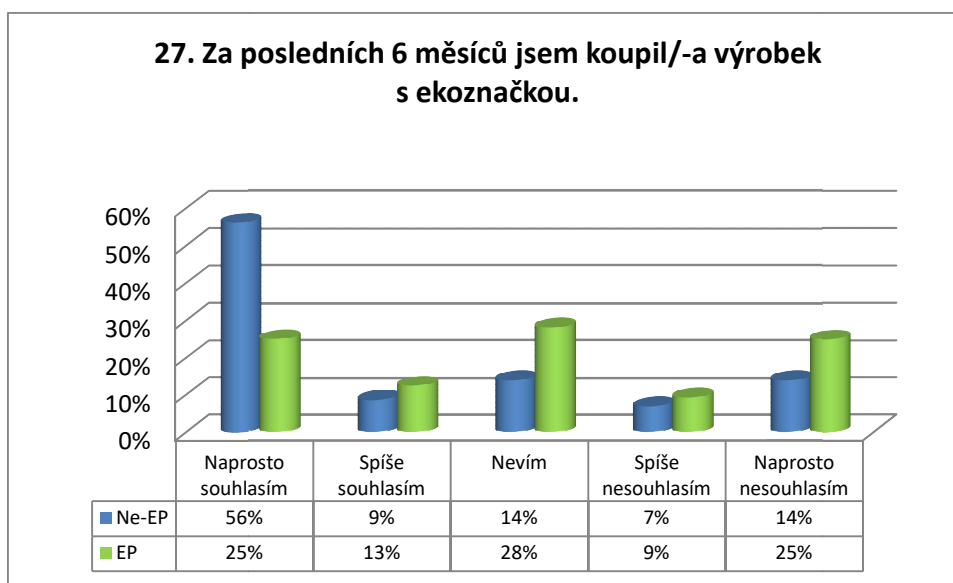

Graf 26: Podepsání petice za lepší ochranu životního prostředí

Otázka č. 27: Za posledních 6 měsíců jsem koupil/-a výrobek s eko-značkou.

V této otázce se nejvíce studentů (65%) s Ne-EP vyjádřilo kladně, 14% si není jistých a 21% žádný výrobek s eko-značkou nekoupilo.

Žáci e EP koupili celkem v 38%, 28% neví, zda takový výrobek koupilo a 34% výrobek nepořídilo.

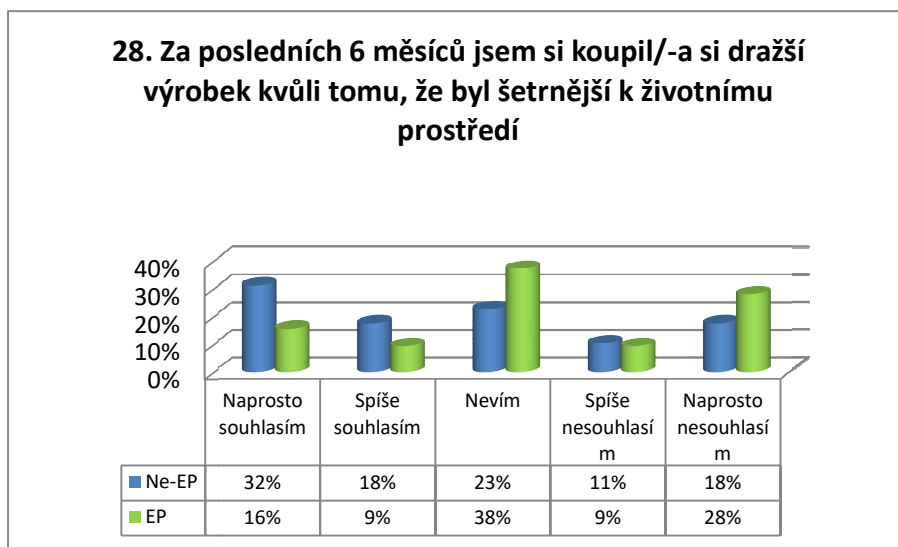

Graf 27: Zakoupení výrobku s ekoznačkou

Otázka č. 28: Za posledních 6 měsíců jsem si koupil/-a si dražší výrobek kvůli tomu, že byl šetrnější k životnímu prostředí

Polovina žáků s Ne-EP koupila výrobek šetrnější k přírodě, 23% si neuvědomuje, zda jej koupila a 29% z nich výrobek nekoupilo.

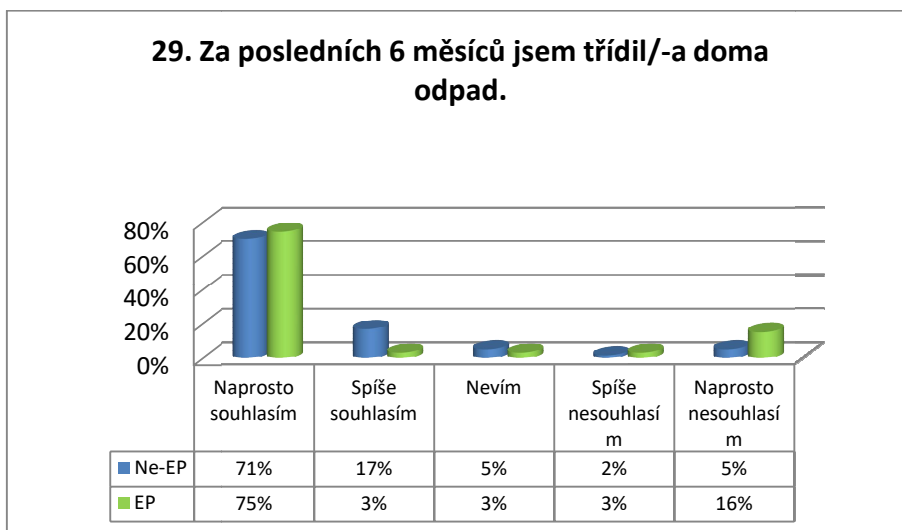
U žáků s EP koupilo takovýto výrobek pouze 25%, 38% odpovědělo „nevím“ a 37% žáků výrobek nekoupilo.

Graf 28: Zakoupení výrobku šetrného k životnímu prostředí

Otázka č. 29: Za posledních 6 měsíců jsem třídil/-a doma odpad.

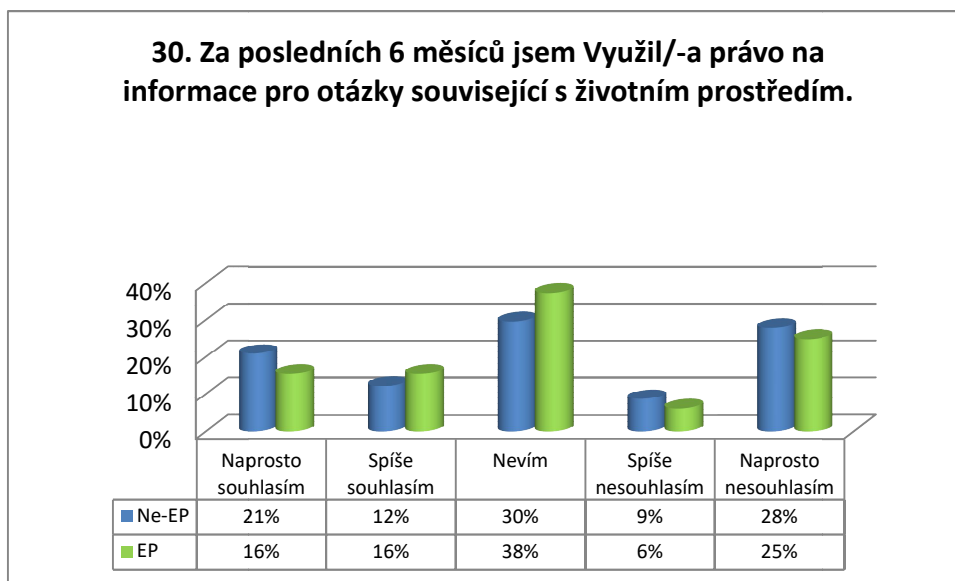
Z grafu č. 29 vyplývá, že žáci obou škol odpad třídí (Ne-EP 88%, EP 78%). Na škole s Ne-EP se záporně k otázce třídění odpadu vyjádřilo 8% a u žáků s EP se negativně vyjádřilo 21% žáků.

Graf 29: Třídění odpadu

Otázka č. 30: Za posledních 6 měsíců jsem Využil/-a právo na informace pro otázky související s životním prostředím.

Tato otázka se dle grafu jeví u obou škol velmi podobně, odpovědi se rozdělili rovnoměrně do všech typů odpovědí. U žáku s Ne-EP získalo nejvíce hlasů (37%) negativní odpověď a u žáku s EP se nejvíce žáků (38%) neumělo přiklonit k jasné odpovědi.

Graf 30: Právo na otázky související s životním prostředím

3.6 Shrnutí výsledků

3.6.1 Revidovaná NEP/DSP škála. (otázka č. 1-10)

Dle odpovědí z prvních deseti otázek dotazníkového šetření vyplývá, že žáci obou středních odborných škol zastávají environmentální postoje a souhlasí s postoji nového environmentálního paradigmatu. Žáci z OA přitom tento souhlas v několika otázkách mírně převyšovali nad žáky SLŠP. V otázce číslo 9. byl zaznamenán v odpovědích lehký nepoměr, z toho se dá usoudit, že si žáci OA, tedy školy bez environmentální profilace více uvědomují aktuální situaci týkající se životního prostředí, naopak u žáků SLŠP byla často volena odpověď nevim. Tento výsledek může být důsledkem jejich nedostatečné informovanosti.

3.6.2 2. Rozšiřující škála pro-environmentálních postojů. (otázka č. 11-16)

V následující druhé škále otázek (11-16) byla ověřována míra pro-environmentálních postojů žáků. Odpovědi žáků jsou velmi podobné kromě výjimek otázky č. 14, která se týká trvalé udržitelnosti, odpovědělo velké množství žáků obou škol „nevím“, ačkoliv je pro budoucnost velmi důležité uvědomovat si závazky vůči příštím generacím. Další otázkou kde se vyskytli v odpovědích rozdíly je otázka č. 16 kde žáci SLŠP si více uvědomují dosah svého chování v širším dosahu. Na tuto otázku byla i značná míra odpovědí nevim u obou škol, proto bych doporučovala oběma středním školám, aby demonstrovali praktické příklady z každodenního života a vysvětlili tak žákům dopad našeho jednání v globálním měřítku. Tento výsledek je vzhledem k aktuálním ekologickým problémům alarmující, žáci by měli zapracovat na uvědomování si své odpovědnosti vůči přírodě.

3.6.3 Škála zvažovaného pro-environmentálního jednání (otázka č. 17-20)

Ve škále zvažovaného pro-environmentálního jednání žáci OA v otázce č. 17. odpovídali více pro-environmentálně, nicméně bych tuto otázku doporučila k hlubšímu přezkoumání vzhledem k tomu že SLŠP má do výuky zařazenu v rámci předmětu „Právní normy“ problematiku práva ochrany životního prostředí a lesní

zákon. Žáci by tak měli mít o těchto zákonech větší přehled a měli by mít vytvořený vlastní názor. V hlubším přezkoumání bych doporučila zjistit konkrétní důvody pro jejich volbu odpovědi. Otázka ohledně šíření informací vydaných environmentální organizací vykazovala mezi skupinami rozdíly, OA zvolila více pro-environmentální postoj než SLŠP. V ostatních otázkách ve třetí škále hodnocení nevykazovali příliš velké rozdíly.

3.6.4 Rozšiřující škála pro-environmentálního jednání (otázka č. 21-30)

Poslední rozšiřující škála otázek ukazuje na míru toho, jak moc se žáci zapojují do pro-environmentálních aktivit. Velká míra zapojení obou SOŠ je vykázána v otázce č. 21 týkající se návštěv přírody, kdy žáci prokázali, že vztah k přírodě mají vybudovaný nezávisle na zaměření jejich studovaného oboru. Naopak v otázce č. 24 a 25 týkající se finančních příspěvků vyšlo více negativních hlasů, což se dá jednoduše přičíst tomu, že žáci nemají vlastní stálý příjem a jsou většinou finančně závislí na svých rodičích. Výrobek s eko-značkou nebo dražší výrobek kupovali více žáci z OA, vzhledem k jejich zaměření studia můžeme zvážit myšlenku, že mají lepší znalost trhu, ovlivnit je v tomto rozhodování může například i místo bydliště, ve kterém žije určitá sociální struktura obyvatel. Třídění odpadu je důležité pro obě skupiny žáků.

4 Závěr

Výsledky této práce prokázaly jen malé rozdíly v pro-environmentálním chování mezi těmito dvěma skupinami žáků z rozdílných SOŠ. Hypotéza o vyšším pro-environmentálním chování žáků se zaměřením na životní prostředí nebyla potvrzena. Naopak např. v otázce o ochotě koupit dražší nebo výrobek s eko-značkou prokázali žáci OA větší míru pro-environmentálních postojů. Vzhledem k dotazovanému vzorku žáků SOŠ nelze získaná data generalizovat, avšak lze usoudit, že typ školy nemá na postoje žáků významný vliv, tento závěr byl potvrzen i ve studii Bezouška a Činčera 2007.

Klíčovým ukazatelem pro rozhodování žáků může být nejen zaměření studia, ale i to jaké mají žáci osobní zkušenosti s ekologickými problémy. Jejich hodnocení je také ovlivněno kulturní, politickou a sociální situací celé společnosti (Barazza, 2011). Ovlivnit postoje žáků může také rodina, přátelé nebo sociální média. Dle studie Keller et. al 2006 zaměřené na vnímání ekologických rizik bylo na příkladu záplav prokázáno, že vnímání ekologického rizika je větší pokud si ho lidé dokážou reálně představit, na to má tedy zásadní vliv např. mediální zpravodajství.

Vzhledem k tomu, že se nepodařilo prokázat, že SOŠ s environmentální profilací lépe formuje pro-environmentální postoje žáků, bylo by vhodné detailněji prozkoumat faktory ovlivňující žáky případně dotazníkové šetření aplikovat na větší vzorek respondentů.

Zpracování této práce mne dovedlo k zamyšlení se nad systémem environmentálního vzdělávání v České republice. Tuto závěrečnou práci plánuji dále rozšiřovat a její výsledky chci uplatnit ve zpracování mé disertační práce.

5 Seznam použitých zdrojů

1. Blažek, J. Ideová východiska a praxe současných (vybraných) okrašlovacích spolků v České republice v environmentálních souvislostech: Diplomová práce. Brno, 2010, s. 5–20. dostupné z: https://is.muni.cz/th/vugvu/DP_JB.pdf
2. Barraza, L. Perception of social and environmental problems by English and Mexican school children. Canadian Journal of Environmental Education, 6, Spring 2001
3. Císař V., Čihalík J., Havránek J. Člověk a životní prostředí. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 263 s.
4. Costanza, R. et al. 1997. The value of the world's ecosystem services and natural capital. Nature 387, 253–260. <https://doi.org/10.1038/387253a0>
5. Čeřovský, J. Historický vývoj ochrany přírody a krajiny v ČR. In: Machar, I., Drobilová, L. a kol.: Ochrana přírody a krajiny v České republice. 1. díl. Olomouc, Univerzita Palackého, 2012, s. 65 – 94.
6. Činčera, J. Střediska ekologické výchovy mezi teorií a praxí. Praha: BEZK, Agentura Koniklec a Masarykova univerzita, 2013.
7. Činčera, J., Krajhanzl J., Eco-Schools: chat factors influence pupils action competence for pro-environmental behaviour. In: Journal of cleaner Production (61) 117-121, 2013.
8. Činčera, J., Kovačiková, S., 2014. Being an EcoTeam Member: Movers and Fighters, Applied Environmental Education & Communication, Vol. 13, 2014 - Issue 4, str. 227-233. dostupné z. <https://doi.org/10.1080/1533015X.2015.972299>
9. Činčera, J. Environmentální výchova jako průřezové téma: podkladová studie. Brno: Masarykova univerzita, 2017
10. Činčera, J., Šimonová, P., & Křepelková, Š. Analýza současného stavu naplňování klíčových kompetencí v oborech a průřezových tématech ve vztahu k VUR. [nepubl.]. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

11. Dlouhá J., Environmentální vzdělávání v České republice vývoj po roce 1989. In.: Životní prostředí 33 (5), 255-258, 1999).
12. Dunlap, R., Liere K.D. The „new environmental paradigm“: A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9, 10-19.
13. Dytrtová, R. Problematika životního prostředí a ekologie ve studiu mistrů odborné výchovy. In: *Odborná výchova* č. 1-2, 1994. s.6 -6.
14. Dytrtová, R. Environmentální výchova a vzdělávání: textová a studijní opora. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Institut vzdělávání a poradenství, 2014. 42s
15. Keller, C., Siegrist, M., a Gutscher, H. The role of the affect and availability heuristics in risk communication. *Risk Analysis*, 26, 2006. No. 3: 631-9
16. Kvasničková D. Závěrečná zpráva hlavního rezortního výzkumu školství RS IX „Ekologické aspekty ve vzdělávání a výchově“, 1990.
17. Lipský Z. Vývoj ochrany přírody v českých zemích. In: *Životné prostredie*, Bratislava, 2016: (4) 205-208. 2016
18. Loomes R., Kelli O. Nature's Services: Societal dependence on Natural Ecosystems. *Pacific Conservation Biology* 6 (3):274. 2000.
19. Máchal, Aleš. Špetka dobromysli: kapitoly z praktické ekologické výchovy. 1. vyd. Brno: Ekocentrum, 1996. 153 s. ISBN 80-901668-6-5
20. MŠMT ČR. Rámcový vzdělávací program. Praha, 2019. 142 s. [cit. 2019-02-10]. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp>
21. MŽP ČR. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016–2025 - schválen vládou ČR dne 20. 7. 2016. mzp.cz [online]. [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/statni_program_evvo_ep_2016_2025
22. MŽP ČR. Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice: součást implementace směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě

přístupu k informacím o životním prostředí. Praha, Ministerstvo životního prostředí, 2000. ISBN 80-7212-151-0.

23. Szebestová, Z., Bezchlebová M.. Průřezová témata ve výuce žáků odborných škol. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87063-89-7
24. Šedivý V., Ekologie člověka, [online]. [cit. 2019-01-03]. Dostupné z <http://www.aee-sedivy.cz/ekologie/>
25. Štefanovič, J. Psychologie pro gymnázia. Praha: Státní nakladatelství, 1987.
26. Zákon č. 17/1992Sb., o životním prostředí (Autorský zákon). In: Sběrka zákonů č. 17 / 1992.
27. Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí (Autorský zákon). In: Sběrka zákonů č. 123 / 1998.

5.1 Seznam tabulek, grafů, obrázků, schémat

Graf 1: Ekologická katastrofa	27
Graf 2: Poškození životního prostředí	28
Graf 3: Nadvláda nad přírodou	29
Graf 4: Právo zasahovat do přírody.....	30
Graf 5: Zajištění věčně obyvatelné planety.....	31
Graf 6: Katastrofální dopady na přírodu	32
Graf 7: Respektování zásad přírody	33
Graf 8: Vliv moderní průmyslové společnosti na rovnováhu přírody	34
Graf 9: Zveličování ekologické krize	35
Graf 10: Země jako kosmická loď.....	36
Graf 11: Nárok na stejná práva	37
Graf 12: Místo kde žiji	38
Graf 13: Vnímání vzdálených problémů.....	39
Graf 14: Udržitelný rozvoj	40
Graf 15: Využívání přírodních zdrojů	41
Graf 16: Vnímaní dopadu mého chování	42
Graf 17: Podepsání petice	43
Graf 18: Účast na protestní akci.....	44
Graf 19: Účast na environmentální akci.....	45
Graf 20: Šíření environmentálních informací.....	46
Graf 21: Návštěva přírody	46
Graf 22: Návštěva přírody v cizině	47
Graf 23: Informovanost o životním prostředí	48
Graf 24: Finanční příspěvky na životní prostředí	49
Graf 25: Finanční příspěvky na charitu.....	50
Graf 26: Podepsání petice za lepší ochranu životního prostředí	50
Graf 27: Zakoupení výrobku s ekoznačkou	51
Graf 28: Zakoupení výrobku šetrného k životnímu prostředí.....	52
Graf 29: Třídění odpadu	53
Graf 30: Právo na otázky související s životním prostředím	54
Obrázek 1: Plakát organizace Hnutí Brontosaurus	17

5.2 Seznam zkratk

EP	Environmentální profilace
EVVO	Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
Ne-EP	Bez Environmentální profilace
NEP	Nové environmentální paradigma
RVP	Rámcový vzdělávací program
TUR	Trvale udržitelný rozvoj
ŠVP	Školní vzdělávací program

5.3 Seznam příloh

Příloha 1: Ukázka vyplněného dotazníku	64
--	----

6 Přílohy

Příloha 1: Ukázka vyplněného dotazníku

Dotazník

Vážení žáci,

v rámci zpracování praktické části mě závěrečné práce, která bude mým závěrečným výstupem studia na Institutu vzdělávání a poradenství při České zemědělské univerzitě v Praze, bych Vás ráda požádala o vyplnění tohoto dotazníku vztahujícímu se k tématu environmentálních postojů žáků středních odborných škol.

- Na vyplnění testu potřebujete přibližně 20 min.
- Pro každou otázku zvolte pouze jednu možnost.

Děkuji za Vaše názory a čas
Ing. Miroslava Šodková

č.		Naprostou souhlasím	Spiše souhlasím	Nevím	Spiše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
1.	Budeme-li pokračovat dál stejným směrem, brzy budeme čelit velké ekologické katastrofě.	1	2	3	4	5
2.	Lidé těžce poškozují životní prostředí.	1	2	3	4	5
3.	Lidé byli stvořeni, aby vládli zbytku přírody.	1	2	3	4	5
4.	Lidé mají právo upravovat přírodní prostředí podle svých potřeb.	1	2	3	4	5
5.	Lidská vynalézavost zajistí, že nikdy neučiníme Zemi neobyvatelnou.	1	2	3	4	5
6.	Lidské zásahy do přírody vedou často ke katastrofálním dopadům.	1	2	3	4	5
7.	Navzdory našim schopnostem jsme stále podřízeni zákonům přírody.	1	2	3	4	5
8.	Rovnováha v přírodě je dost silná na to, aby zvládla vliv moderní průmyslové společnosti.	1	2	3	4	5
9.	Tak zvaná ekologická krize které čelíme, je často přehnaně zveličována.	1	2	3	4	5
10.	Země je jako kosmická loď s omezeným prostorem a zdroji.	1	2	3	4	5

č.		Naprostou souhlasím	Spiše souhlasím	Nevím	Spiše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
11.	Zvířata a rostliny mají stejná práva existovat, jako lidé.	1	2	3	4	5
12.	Mám rád místo ve kterém žiji.	1	2	3	4	5
13.	Problémy a příběhy lidí mimo moje vlastní bydliště jsou vzdálené a v podstatě mě nijak neovlivňují.	1	2	3	4	5
14.	Současná generace má morální závazky vůči budoucím generacím.	1	2	3	4	5
15.	Přírodní zdroje by měly být využívány spíše pro uspokojení základních životních potřeb než pro materiální blahobyt.	1	2	3	4	5
16.	Moje jednání nemá žádný faktický vliv na události mimo místo, kde žiji.	1	2	3	4	5

17	Podepsal bych petici na podporu přísnějších zákonů na ochranu životního prostředí.	1	2	3	4	5
18	Účastnil bych se protestní akce proti firmě, která poškozuje životní prostředí.	1	2	3	4	5
19	Planuji zúčastnit se akce organizované environmentální organizací.	1	2	3	4	5
20	Rozšiřoval bych informace vydané environmentální organizací mezi moji rodinu a přátele.	1	2	3	4	5

č.	Za posledních šest měsíců jsem	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
21	Navštívil/-a přírodu ve svém okolí.	☒				
22	Navštívil/-a přírodu v jiné zemi.	☒				
23	Přečetl/-a jakoukoliv publikaci nebo informační zdroj o životním prostředí.	☒				
24	Finančně přispěl/-a na ochranu životního prostředí.					☒
25	Finančně přispěl/-a na charitativní účely.					☒
26	Podepsal/-a petici požadující lepší ochranu životního prostředí nebo se jinak písemně vyjádřil pro tento požadavek.					☒
27	Koupil/-a výrobek s ekoznačkou.			☒		
28	Koupil/-a si dražší výrobek kvůli tomu, že byl šetrnější k životnímu prostředí.		☒			
29						
30	Třídil/-a doma odpad.	☒				
31	Využil/-a právo na informace pro otázky související s životním prostředím.			☒		